№ 140 ՈՒՐԲԱԹ, 29 ՅՈՒՆԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédactión „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բայց կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենէզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՈՒՐԲԱԹ, 29 ՅՈՒՆԻՍԻ № 140

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV. երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

«ՄՇԱԿԻ» ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

„ՄՇԱԿ“ ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ

(«Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի առիթով)
I հատոր
Բաղկացած 7+294 մեծադիր էջից, Գր. Արծրունու գրաւիւր պատկերով.
Գինը ՄԷԿ րուբլի:
Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում.
«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում.
ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՑԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻՆ.
(տ.) 0—8

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արտիստական Ընկ., տէլէֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ բոլոր պաստառներ ամենավերջին ոճով,
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն: Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում:
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:
(Ե. ու.) տ. 154. 50—32

ԺԱՄՀԱՐԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

III

Ինչպէս տեսանք, Ժամհարեան եղբայրները ցանկացել են իրանց դպրոցին տալ ոչ բացառապէս հայ ազգային, այլ նաև ընդհանուր բնոյթ. Նրանք թոյլ են տուել, որ իրանց հիմնվելիք դպրոցի մէջ մուտքունենան նոյնպէս ոչ հայեր՝ մի-երրորդական չափով.

Նրանք աւելի նպատակայարմար են գտել այդ եղանակով իրագործել գիւղատնտեսական դպրոցական կրթութեան ծրագիրը,

Մեր երկրի կեանքի մէջ կան զանազան տեսակ հիմնարկութիւններ՝ թէ ազգային և թէ ընդհանուր բնոյթ ունեցողներ. Բերենք օրինակներ.

Մանթաշեան առևտրական դպրոցը հիմնված է ընդհանուր հիմունքների վրա և այնտեղ սովորել կարող են ամեն ազգութեան զաւակներ.

Զուբալով եղբայրները հիմնելով Ժողովրդական Տունը, Զքաւորների Տունը, Մանկական Հիւանդանոցը—չեն սահմանափակել նրանց միայն վրաց ազգի անհատների համար, այլ դարձրել են նրանց ընդհանուրի սեփականութիւն. Նոյնն ենք տեսնում և Դ. Սարաջեվի Թանգարանի, Մ. Արամեանի հիւանդանոցի վերաբերմամբ Թիֆլիսում. Առաֆելեանի դպրոցական շէնքի, Ժամհարեան հիւանդանոցի, իշխանուհի Ուցմիեվայի և Թամիրեանի աղբիւրների վերաբերմամբ Շուշում. Նոյնը հանդուցեալ քաղաքագլուխ Ա. Մատինեանի, տիկին Շիոյեանի թողած ժառանգութեան վերաբերմամբ և այլն.

Եթէ Մանթաշեանը, Զուբալօֆները, Արամեանը, Առաֆելեանը, Մատինեանը յատկացրած լինէին իրանց շինած հիմնարկութիւնները միայն հայերին, միայն վրացիներին, դա կը լինէր իրանց կամքը, իրանց բարի ցանկութիւնը.

Եւ եթէ, օրինակ, Ժողովրդական Տունը, որ այսօր գտնվում է բոլոր ազգութիւնների տրամադրութեան տակ, լինէր միայն վրացիների ձեռքին, մենք կընդունէինք նրան իբրև բարի գործի իրականացման այդպիսի եղանակ, որը բղխել է հիմնարկողի իղձերից և հայեցողութիւնից.

Եւ մենք ունենք այդպիսի օրինակներ. Խուդադեանը, Էֆենդեանը, Սահասարեանը, Մանթաշեանը, Ցինամըդղվարօվը, Թաղիեվը և ուրիշները յատկացրել են իրանց գումարները բացառապէս իրանց ազգութեան պատկանող անհատների համար.

Ժամհարեան եղբայրներն էլ կարող էին ընտրել գոյութիւն ունեցող եղանակներից մէկը. Նրանք քննել և կշռել են իրական կեանքի պայմանները և բարւոք են համարել բանալ գիւղատնտեսական միջնակարգ կամ միջնակարգին մօտ մի կրթարան, որի դռները չեն ցանկացել փակել նաև միւս ազգութիւնների համար, բայց որտեղ հայ տարրին տուել են գերակշռող նշանակութիւն, յատկացնելով նրան աշակերտական կազմի երկու-երրորդականը. Միևնոյն ժամանակ աշխատել են իրաւունք ձեռք բերել կազմակերպելու յաւելուածական դասընթացքներ տեղական լեզուներով և մտցրել են դպրոցական հիմնական ծրագրի մէջ հայ լեզուի դասաւանդութեան յատուկ դասեր սկզբից մինչև վերջ.

Միւս անգամ կը պարզենք խնդրին վերաբերեալ և միւս կողմերը.

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

27 յունիսի

Սվինէմիւնդէ.—Վիլհէլմ կայսրը մեկնեց դէպի Հիւսիսային ծովը.

Պետերբուրգ.—Մեծ Իշխանուհի Վիկտորիա Ֆէօդորօվնան մեկնեց «Նէվա» զբօսանաւով Ստօկհօլմ.

Բէյտման-Հօլվէգը մեկնեց Մոսկվա.

Կ. Պոլիս.—Սենատը ընդունեց մասնաժողովի խմբագրութեամբ այն օրէնքը, որ արգելում է օֆիցէրներին զբաղվել քաղաքականութեամբ.

Ալբանների ընդհարումները զօրքերի հետ տեղի են ունենում ամեն օր.

Մահմուդ-Շեվքէթ փաշան հրաժարական տուեց, որը և ընդունվեց. Նա նշանակվում է սենատօր. Զինւորական մինիստրութեան պորտֆէլը յանձնվեց ժամանակաւորապէս ծովային մինիստրին.

—

Լօնդօն.—Թէմզայի վրա և շատ նաւաշինարաններում աշխատանքները ընթանում են լիակատար կերպով.

Քարածխային հանքերի երէկվայ դժբաղդութեան զոհերի թիւում են կառավարական երեք պաշտօնեայ. Թագաւորական զոյգը այցելեց կատաստրօֆայի տեղը. Միևնոյն շրջանում էլգեկարի հանքերում Թագուհը իջաւ ներքև և ծանօթացաւ աշխատանքների ընթացքի հետ.

—

Կալկաթա.—Լուրերի համաձայն չինացիների կողմնակիցները Լհասայում սպանել են դալայ-լամայի մունետիկներին. Դալայ-լաման այդ պատճառով վճռվեց տեղափոխվել Հնդկաստան.

—

Թաւրիզ.—Ահարից հաղորդում են, որ յունիսի 25-ին շահսէվան հաջիհաջիլինցի և ղարախանլինցի ցեղերը Ջավադ-խանի առաջնորդութեամբ փորձեցին տիրանալ Ահարին. Տեղեկանալով ռուսաց զօրամասի մօտենալու մասին, նրանք յետ նահանջեցին. Ռուսաց զօրամասը յունիսի 26-ին մտաւ Ահար.

Հեռագիրը Ահարի հետ վերականգնվեց.

—

Վիէննա.—Աւստրօ-Ունգարիայի մինիստրների խորհրդակցութիւնը առիթ տուեց ամենատարբեր խօսակցութիւնների. ի միջի այլոց խօսվում է, թէ իբր դաշտային թնդանօթները անպէտք են դարձել. «Կօր. Բիւրօն» լիազօրված է յայտնելու, որ դաշտային թնդանօթները որակով ու տեխնիկական տեսակէտից միանգամայն համապատասխան են ժամանակակից պահանջներին.

Մամուլի ասելով մինիստրների խորհրդակցութիւնը մերժել է զինւորական մինիստրի միջնորդութիւնը յատկացնելու 250 միլիօն զինւորական օգնութեան գործիքներ ձեռք բերելու, նաև ուրիշ պատերազմական պարագաների համար. Գումարայատկացման գլխաւոր հակառակորդ հանդիսացաւ Լուկաչը. Լրագիրները կարծում են, որ միջնորդութիւնը կը յարգվի մի տարուց յետոյ. Ունգարական օպպօզիցիօն օրգանները մերժման մէջ տեսնում են քաղաքական մանեօվր, որ հետամուտ է փրկելու ունգարական մինիստրութեան երերուն դրութիւնը.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Նոր-Ջուղա, 20 մայիսի

Ինչպէս յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին, Նոր-Ջուղայի ժողովուրդը, դեռ հանգուցեալ Իզմիրլեան կաթողիկոսի կենդանութեան օրով, յայտնել է իր դժգոհութիւնն ու բողոքը թեմակալ առաջնորդ Սահակ արքեպ. Այվատեանի անգործունէութեան և հոգևորականին ոչ վայել գործելակերպի առիթով. Այդ օրից ի վեր ժողովուրդը անդէտ սպասում էր, որ հանգ. Մատթէոս կաթողիկոսը պաշտօնից կը հեռացնէ Այվատեանին, որով և Նոր-Ջուղայի պղտորված մթնոլորտը կը պարզվի և իրերի դրութիւնը կը լաւանայ. Սակայն երկար սպասելուց յետոյ, Վեհափառ Իզմիրլեան կաթողիկոսի անակնկալ մահն էլ վրա հասնելով, ժողովրդի արդար բողոքը մնաց անհետևանք.

Այդպիսով ամբողջ երկու տարի առաջնորդը վաստակեց ժողովրդի հակակրանքն ու դժգոհ տրամադրութիւնը, երբ վերջապէս, նորընտիր Վեհ. Հայրապետի հաստատմամբ, «Կաթողիկոսական օծման մասնակցելու» անուան տակ, կոչվեց Էջմիածնից, որպիսի հանգամանքը դուր չեկաւ առաջնորդի մի ջուխտ համախոհներին. Այդ իսկ պատճառով, մի օղեվաճառի ձեռներէցութեամբ՝ փողոցներն ընկած ստորագրութիւններ կորզեցին և հեռագրեցին Վեհափառին՝ թոյլ տալու Այվատեանին մնալ պաշտօնի վրա. Առաջնորդի եղբայր Մկրտիչ աղան էլ, իր ապագայ գոյութիւնը Ամենափրկչեան վանքում ապահովելու համար, անմիջապէս դեր չը խաղաց յօգուտ իր եղբօր հաւաքվելիք ստորագրութիւնների արած պրօպագանդայով. Սակայն հայրապետական որոշումն անդառնալի էր. Այվատեան առաջնորդը, հակառակ իր բուռն ցանկութեան, ստիպվեց ճանապարհվել, յոյս յայտնելով իւրայիններին շուտով վերադառնալու.

Առաջնորդի «առժամանակեայ» հեռանալով, բողոքողների մի ստուար բազմութիւն յանձնարարեց 20 հոգու՝ խնդրամատոյց լինել նորընտիր Վեհ. Հայրապետին՝ Այվատեան առաջնորդին այլ ևս Նոր-Ջուղա չուղարկելու համար.

Նշանակված անձնաւորութիւնները ուղարկեցին Նորին Վեհափառութեանը մի խնդրագիր, որի մէջ, ի շարս այլոց, ասված է.

Այժմ, երբ իր հօտից չը սիրված Այվատեան եպիսկոպոսը Էջմիածին կանչված լինելով Ձերդ Վեհափառութիւնից՝ մեկնել է արդէն, առիթը ներկայանում է կրկնել մեր բուռն դժգոհութիւնն ու բողոքը Սահակ եպիսկոպոս Այվատեանի դէմ. Նա ոչ միայն չէ կարողացել այս կամ այն կերպ օգտակար լինել իրան յանձնված հօտին, այլ և տարիներից ի վեր անդուլ ջանքերով քիչ թէ շատ բարգաւաճ դրութեան հասած հասարակական այլևայլ հաստատութիւնները նրա օրով երեսի վրա ձգված, թողնված են իրանց բաղդին.

Այդպիսով Այվատեան եպիսկոպոսը միանգամայն անընդունակ գտնվելով արդարացնելու ժողովրդի յոյսերն ու սպասելիքները, այլև անհամապատասխան է ժամանակի պահանջներին, հետևաբար նրա կրկին վերադարձը Պարսկա-Հնդկաստանի թեմը՝ միանգամայն աւելորդ ու անօգուտ է.

Անշուշտ չենք ուզում հաւատալ, որ նորընտիր Վեհափառ Սուրէնեան Հայրապետը անտես կառնի վերջին երկու տարվայ ընթացքում Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի զանազան ծայրերից Էջմիածնում կուտակված բողոքները, որոնք մերկացումն են Այվատեան արքեպիսկոպոսի անգործունէութեան, անհոգատարութեան, անտակտ գործելակերպի և կրթութեան միանգամայն բացակայութեան.

Որ Պարսկա-Հնդկաստանի թեմը պատասխանատու և կարևոր թեմ է և կարօտ է մի կարող, գործունեայ և կրթված առաջնորդի, այդ արևի լոյսի պէս պարզ է. Ուրեմն հաւատանք և սպասենք, որ Էջմիածնի նորընտիր Գահակալը կը տայ մեր թեմին այդպիսի բարեմասնութիւններով օժտված մէկը.

Բողոքող

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻ

Ցուցակ Մերվի նուիրատուների

Նիկ. Ասրեան 10 ր., Աւ. Թորոսեան, Դ. Մելիք-Մկրտչեան, Նիկ. Փարունցեան 5-ական րուբլի, Գր. Ասատրեան 4 ր., Աւ. Մելիք-Մկրտչեան, Գ. Հայրապետեան, Ղ. Տէր-Ստեփանեան, Ս. Քոչարեան, Ալ. Սիրալեան, Մ. Խուբլարեան, Արշ. Սաղաթելեան, Դ. Գէորգեան, Մ. Առաքելեան, Եղ. Քոչարեան, Գր. Ղարիբեան, Փ. Ղասումեան, Խ. Խաւրովեան, Գր. Արզումանեան, Վ. Աղամիրեան, Սր. Ասատրեան, Շ. Ղահրամանեան 2-ական րուբլի, Ա. Սափարեան, Ալ. Ղեոնդեան, Աղախանեան, Բ. Պարոնեան, Ե. Մխիթարեան, Մ. Ոսկանեան, Գ. Գասպարեան, Տ. Թումանեան, Գ. Սարուխանեան, Ա. Տէր-Աստուածատրեան, Բ. Թումեան, Ա. Ղուկասեան, Նիկ. Աւանէսեան, Լ. Օրբէլօվ, Յ. Բաբախանեան, Գ. Միրզայեան, Ն. Թումանեան, ՈՄՆ, Յ. Բաղդասարեան, Ա. Ահարոնեան, Аветисовы, Կ. Բաբայեան, Դալլաքեան և Մելիք-Փաշայեան, Ս. Պօղոսեան, Նիկ. Բարաթեան, Ս. Մելիք-Ասլանեան, Ս. Պարունեան, Ս. Բաբայեան, Իս. Աթալեան, Ալ. Խալաֆեան, Արտ. Աստուածատրեան, Յ. Ջէրբէտեան 1-ական րուբլի, մի խումբ արհեստաւորներից 13 ր. 65 կ.՝ Պ. Բարխուդարեանի և Լ. Մնացականեանի ձեռքով հաւաքված. Գումարն է 114 ր. 65 կ., դուրս եկած կառքի և պօստի ծախքերը 4 ր. 65 կ., կը մնայ 110 րուբլի.

—

Ցուցակ Թաշ-Քէօփրիւի նուիրատուների

Ա. Տէր-Աւագեան 5 ր., Ն. Աւանէսեան 3 ր., Կ. Օրտեան, Գ. Խաչակող, Վ. Խիչիկօվ 2-ական րուբլի, Ա. Սարգսեան, Ա. Բալաեան, Թ. Թումասեան, Դ. Սիլիկեան, Խ. Ակոբօվ, Մ. Զաքիեան, Ա. Գրիգորեան, Պ. Վարդանեան 1-ական րուբլի, Շամխալ, Գ. Գէորգեան, Շ. Գրիգորեան 50-ական կոպէկ. Գումարն է 23 ր. 50 կոպ.

—

Ցուցակ Օլթիի նուիրատուների

Առ. Գիւրճեան, Պետ. Բօյաճեան, Արշ. Քիւրքճեան, Նիկ. Տէր-Անտօնեան, Հաջի Միքայէլ Մարուքեան, Մ. Եղօեան, Վ. ք. Սառաֆեան, Մխ. Տէր-Սաղաթելեան, Ստ. Տէր-Մարգարեան, Յովհ. Պ. Մուլքիճանեան, Գր. Ամոեան 1-ական րուբլի, Յով. Պապօեան, Ն. Նազարէթեան, Յ. Տէր-Յովսէփեան, Ե. Տէր-Անտօնեան, Բ. Տէր-Յովսէփեան, Գ. Վենետիկեան, Ս. Դանիէլեան, Խ. Մարուքեան, Ա. Նալբանդեան 50-ական կոպէկ, Փ. Շիրակեան 25 կ. Գումարն է 15 ր. 75 կ.

—

Մերվ, 12 յունիսի

Ամսիս 9-ին պ. Մովսէս Օհանեանի երեխայի կնունքին Ա. Թելլեանի առաջարկութեամբ հաւաքված 15 ր. 30 կ.-ը (30 կ. որպէս ճանապարհածախս) նուիրել են հետևեալ անձինք.

Ա. Թելլեան, Յ. Գրիգորեան 1 ր. 50-ական կոպէկ, Պ. Սարուխանեան, Մ. Օհանեան, Հ. Աւանէսեան, Ս. Աստուածատրեան, Գր. Աբրահամեան 1-ական րուբլի, Հ. Աբրահամեան, Յ. Հայրապետեան, Խ. Մուսայէլեան, Գր. Յարութիւնեան, Ա. Ալլահվերդեան, Յ. Գրիգորեան, Ս. Շահվերդեան, Յ. Եաղուբեան, Միք. Թելլեան, ՈՄՆ 50-ական կոպէկ, Յ. Սարուխանեան, Յ. Սարգսեան 40-ական կոպէկ, Ս. Ամիրզաեան 30 կ., Ա. Զաքարեան, Մ. Ալլահվերդեան, Ա. Առստամեան, Բ. Աբրահամեան, Բ. Հայրապետեան, Յ. Ստեփանեան 20-ական կոպէկ.

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զորեքշաբթի, յունիսի 27-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, առաջնորդարանում նշանակված էր Վանքի, Մողնու և Բեթղեհէմի եկեղեցիների 12 պատուիրակների ժողովը, ընտրելու համար Յովնանեան-Մարիամեան դպրոցի հոգաբարձական խորհրդի համար 4 անդամ.

Ժողովին նախագահում էր Եփրեմ սրբազանը, առանց սակայն ձայն ունենալու քուէարկութեան մէջ, որովհետև Յովնանեան կտակի մէջ այդ մասին ոչ մի տրամադրութիւն չը կայ.

Բանալով ժողովը սրբազանը առաջարկեց ձեռնարկել հոգաբարձուների ընտրութեան.

Պատուիրակներից մինը՝ Գ. Կաֆեան յայտնեց, որ ինքը իր և իր ընկերների կողմից խնդրում է մտցնել արձանագրութեան մէջ, որ բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի ընտրութիւնը օրինական չէ և բողոք է տրված.

Նախագահը յայտնեց, որ թէ այդ բողոքը, թէ Մողնու եկեղեցու պատուիրակների ընտրութեան դէմ եղած բողոքը ինքը անհետևանք է թողել և ոչ մէկին ընթացք չէ տուել և այդ մասին զեկուցել է Վեհափառ կաթողիկոսին, որ և հաւանութիւն է տուել, հետևաբար որևէ բողոքի տեղիք չը կայ այլ ևս.

Ժողովը դիմեց 4 հոգաբարձուների ընտրութեան՝ թերթիկներով. Հետևանքը ցոյց տուեց, որ առաջարկված 8 կանդիդատներից (Հ. Առաքելեան, բժշկ. Բ. Նաւասարդեան, Մով. Մէլիքեան, Ս. Մելքումեան մի կողմից, իսկ միւս կողմից՝ Հ. Մէլիքեան, Ն. Տէր-Ղեոնդեան, Գ. Կաֆեան և Գ. Տէր-Ստեփանեան) միայն վերջինս ստացել է 7 ձայն (որի մէջ և իր ձայնը) ընդդէմ 5-ի, իսկ մնացածները չը ստանալով կէսից աւելի՝ չեն ընտրված.

Նախագահը առաջարկեց ընտրողներին մի քիչ դադար տալ և աշխատել կայացնել փոխադարձ համաձայնութիւն՝ մնացած 3 կանդիդատների մասին. Սակայն երբ համաձայնութիւն չը կայացաւ, նախագահը յայտնեց, որ ընտրված կարող է համարվել միայն Գ. Տէր-Ստեփանեանը և նա այդ ամենի մասին կը զեկուցանէ հոգևոր բարձր իշխանութեան.

Ժողովը փակվեց անորոշ ժամանակով առանց որևէ հետևանքի յանգելու.

Այս առիթով անօգուտ չենք համարում յայտնել, որ ներկայ հոգաբարձութիւնը ստիպված լինելով մնալ իր պաշտօնի մէջ մինչև նոր հոգաբարձութեան ընտրութիւնը և հաստատութիւնը, արդէն արել է իր տնօրէնութիւնները առաջիկայ 1912—1913 ուս. տարվայ համար. Ուսուցչական խումբը մնում է նախկինը, այլ և կը հրաւիրվեն երկու նոր ուսուցիչներ.

Հարկաւոր ենք համարում յայտնել և այն, որ երբ ժողովի մէջ հարց ծագեց, թէ կարող է նշանակվել ժողով, երբ պատուիրակներից մի երկուսը բացակայ լինեն, նախագահող Եփրեմ սրբազանը յայտնեց, որ եթէ բոլոր 12 պատուիրակները քաղաքում ներկայ չը լինեն, նա ժողով չի գումարի և օրինական չի համարի ընտրութիւնը.

ՊԷՏՔ Է ՏՕՆԵԼ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13-ԻՆ

Ինչպէս տեսնվեց «Արարատ» ամսագրից արտատպված յօդուածից («Մշակ» № 138), Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ որոշված է այս տարվայ հոկտեմբերի 13-ին, Թարգմանչաց տօնի օրը, տօնել հայկական գրերի գիւտի 1500-ամեակը և հայկական տպագրութեան 400-ամեակը։

Որոշված է միևնոյն ժամանակ ազգային այդ երկու նշանաւոր դէպքերը յաւերժացնել հիմնարկութեամբ դպրոցական ֆօնդի, որի համար գումարներ հանգանակելու թոյլտւութիւնը պէտք է խնդրվի Փոխարքայից։

Ինչպէս Վեհ. Կաթողիկոսը յայտնեց Թիֆլիսում եղած ժամանակ, Կովկասի Փոխարքան խոստացել է տալ այդ թոյլտւութիւնը սինօդի անունով։

Անկասկած, ամէն մի մարդ, որ ազատ է նախապաշարումներից և յետին մտքերից, կը խոստովանէ, թէ ինչ և լինեն մեր հայեացքները և վերաբերմունքը ներկայումս դէպի էջմիածինը և նրա գործիչները, ներկայ կարգադրութիւնը միայն համակրութեամբ և ուրախութեամբ կարելի է ողջունել, և ամէն մի ինտելիգենտ հայ իր բարոյական պարտքը պէտք է համարէ արձագանք տալ էջմիածնում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատւաւոր նախագահութեամբ կազմված Ցանձնաժողովի կոչին՝ մասնակցել հոկտ. 13-ի ազգային տօնախմբութեան և դպրոցական ֆօնդի կազմումին։

Բայց այդպէս չեն մտածում «Հօրիզօնը» և սին փառասիրութեամբ կուրացած Լէօն, որոնք ամէն ջանք գործ են դնում վարկաբեկել էջմիածնի որոշումը և ցոյց տալ, թէ էջմիածինը ներկայ դէպքում չէ կարող կենտրոն հանդիսանալ։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատւաւոր նախագահութեամբ էջմիածնում հոկտ. 13-ին կատարվող տօնախմբութիւնը չէ կարող կենտրոն հանդիսանալ հայութեան համար, իսկ Թիֆլիսում նոյեմբերի 26-ին կատարվող տօնախմբութիւնը կարող է կենտրոն հանդիսանալ....։

Ահա ինչ կարելի է եզրակացնել «Հօրիզօնի» երէկվայ առաջնորդողից՝ «Ինչպէս տօնենք» վերնագրով։

Որպիսի անզուսպ, որպիսի սանձարձակ սին փառասիրութիւն և ինքնագովութիւն...

Եւ այդ ամօթալի փառասիրութիւնը մի կերպ վարագուրելու համար «Հօրիզօնը» չէ ամաչում դիմել իր սովորական զէնքերին—ստախօսութեան, փաստերի յեղաշրջման։

Նա ասում է, թէ Կ. Պոլիսը, Թիֆլիսը և Բագուն համամիտ են տօնել նոյեմբերի 26-ին և միայն էջմիածինն է, որ յամառում է։ Նա ասում է, թէ էջմիածնի յանձնախումբը երևան է եկել այդ երեքից յետոյ, ուստի պարտաւոր է նրանց հետևել։

Տեսնենք նախ ովքեր են այդ Թիֆլիսի և Կ. Պոլսի յանձնախմբերը։

Թիֆլիսում կազմված յանձնախումբը արդիւնք է մի շատ նեղ շրջանակի՝ թայֆայական հետապնդումներին։

Այդ յանձնախումբը կազմելու ամենևին չեն մասնակցել ոչ «Մշակի», ոչ «Արօրի», ոչ «Տարազ-Աղբիւրի» խմբագրութիւնները, ոչ եւ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը՝ յանձին վաճառական, արհեստաւոր, մշչյան, բանւորական դասակարգերի, թէև յանձնախումբը շարունակ կամենում է այնպէս ցոյց տալ, թէ ինքն ընտրված է մասնակցութեամբ ամբողջ հայ մամուլի և հասարակութեան։ Բացի դրանից՝ Թիֆլիսի յանձնախումբը բաղկացած չէ այնպիսի անձերից՝ շատ սակաւ բացառութեամբ, որոնք ներշնչէին դէպ իրանց բարոյական հեղինակութիւն և վստահութիւն։

Եւ, անշուշտ, որպէսզի «Դպրոցական ֆօնդը» չենթարկվի «Հայրիկեան ֆօնդի» վիճակին, միակ ելքն այն է, որ այդ ֆօնդի գլուխ կանգնի կամ մի ազգային կուլտուրական հաստատութիւն, ինչպէս Բարեգործականը և Բագուի Կուլտուրականը, կամ, որ ամենից յարմարն է, էջմիածնի սինօդը։

Գալով Կ. Պոլսի յանձնախմբին, ամօթ է նոյնիսկ ասել, թէ Կ. Պոլսում յանձնախումբ կայ, որովհետև այդ յանձնախումբը ամենևին չէ կազմված մասնակցութեամբ Պոլսի ազգային և հասարակական տարրերի։ Բաւական է յիշել, որ նրա նախագահն է Լևոն Լարենց, որ Արփիարին սպանող ոճրագործ վոհմակի անդամներից մինն է։ Երկրորդ, ինչպէս մենք ամենահաւաստի աղբիւրից տեղեկացել ենք, Կ. Պոլսի հայոց ազգային կենտրոնական վարչութիւնը, անտես և անգոյ համարելով Լարենցի յանձնախմբի գոյութիւնը, յանձնել է Իզմիրեան Գրական Ցանձնաժողովին մտածել ինչպէս մասնակցել տօնին։ Եւ անշուշտ, պատրիարքի նախագահութեամբ գործող Իզմիրեան Գրական Ցանձնաժողովը կարող է մասնակցել էջմիածնի տօնին, հոկտ. 13-ին։

Գալով Կուլտուրական Միութեան, դեռ՝ բնաւ յայտնի չէ, թէ նա ևս որոշել է տօնել նոյեմբերի 26-ին։ Եթէ «Հօրիզօնը» հիմնվում է իր թղթակից Միսաքի գրածի վրայ, այդ թղթակցութեան մէջ ասված է, թէ Կուլտուրականը տօնելու է մինչեւ նոյեմբերի 26-ը, իսկ հայերէն իմացողը գիտէ, որ դա նշանակում է, թէ տօնելու է նոյեմբերի 26-ից առաջ։ Եւ մենք համոզված ենք, որ Կուլտուրականը կը միանայ էջմիածնի տօնին։

Ուրեմն ոչ Պոլիսը, ոչ Բագուն չեն կարող ցանկալ, որ տօնվի նոյեմբերի 26-ին, այլ, անշուշտ, կը միանան էջմիածնի տօնին։ Ինչ վերաբերում է Թիֆլիսի ինքնակոչ յանձնախմբին, նա ոչ հեղինակաւոր է, ոչ ունի բարոյական և իրաւական որևէ արժէք, որպէսզի նրա ձայնին ունկնդիր լինէին։

Եւ որովհետև «Մշակի» ընթերցողները շարունակ դիմում են մեզ, հարցնելով՝ որ որոշենք «Մշակի» և մշակականների բռնելիք դիրքը, ուստի մենք ուղղակի յայտաբարում ենք, որ պէտք է մասնակցել հոկտ. 13-ին էջմիածնում կատարվելի տօնախմբութեան, որին կը մասնակցեն, անշուշտ, և այլ երկիրների հայերը։

Ուրեմն, մեր առաջարկն է, անտես անել նոյեմբերի 26-ը և ընդգրկել հոկտ. 13-ը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՆՐԱ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ *)

(Սօցիօլօգիական էտիւդ)

II

Ժամանակակից եւրօպական կուլտուրան, ինչպէս յայտնի է, իր դասակարգային ուրակումներով կոչվում է կապիտալիստական-բուրժուական կուլտուրա, իբրև հակադիր տիպը իր նախորդ՝ ֆէօդալական վերակեաց կուլտուրայի։ Կապիտալիստական՝ այն պատճառով, որովհետև նորագոյն հասարակութեան բովանդակ կուլտուրայի նիւթական բազիզը կազմում է կապիտալիստական տնտեսակարգը։ Եւ բուրժուական՝ այն պատճառով, որովհետև կուլտուրական բոլոր գործօնների և բարիքների վերակազմակերպման, կարգաւորման, արտադրութեան և բաշխման փաստական տնօրէնը համարվում է խոշոր բուրժուական դասակարգը։ Եւրօպական բոլոր երկիրներում՝ անկախ տեղական առանձնայատկութիւններից և ազգաբնակութեան տարբեր բնոյթագծերից՝ ամենուրեք գտնում ենք նոյն միօրինակութիւնը,—հիմնաքարը՝ կապիտալիստական տնտեսակարգը, դասակարգային տէր ու տնօրէնը, այսպէս ասած՝ բեգուլատորը՝ խոշոր բուրժուազիան։ Կուլտուրան, անշուշտ, բնորոշում ենք տուեալ երկրի և ազգի անուններով. օրինակ՝ Ֆրանսիայի ազգային կուլտուրա, Գերմանիայի ազգային կուլտուրա և այլն։ Բայց դա կուլտուրայի սոսկ ազգային և տերրիտօրիական պատկանելութեան ձևական անուանակոչութիւնն է. դրանով նոյնքան քիչ է նսեմանում կուլտուրայի դասակարգային էութեան բնոյթը, որքան եթէ ասենք՝ Ֆրանսիայի կամ Գերմանիայի ազգային բուրժուազիա, ազգային պրօլետարիատ, սօցիալիստական կուսակցութիւն և այլն։ Ինքը՝ նորագոյն ազգութիւնն էլ իր հերթին բուրժուական է, որովհետև նրա ողջ հասարակական կազմը, պետական յատկութիւնները, կենցաղային սովորութիւնները ամբողջապէս կրում են կապիտալիստական տնտեսութեան—ասել է՝ դասակարգային շահագործութեան խոր կնիքը. դարձել իբրև հակադիր մի տիպ՝ ֆէօդալական հանդէպ։ Բուրժուա եւրօպական բովանդակ կուլտուրայի բոլոր ճիւղերը՝ տեխնիկական-տնտեսականից սկսած մինչև ամենաբարձր իդէօլօգիական գործօններն ու ֆօրմացիաները՝ անխուսափելիօրէն կրում են և առաջնորդվում կապիտալիստական տնտեսակարգի ղեկավար սկզբունքով—շահեցման եւ շահագործման ծգտում սերով։ Անկարելի է երևակայել գոյութիւնն ու դրական-տեական գործունէութիւնը մի ձեռնարկութեան կամ ֆունկցիայի, որ զերծ մնայ այդ սկզբունքից, և արդիւնքի, այսպէս անուանված՝ առևտրական վաստակի փոխարէն՝ շարունակ կլանէ պատրաստի գումարներ, անդադար ծանրաբեռնվելով խոշոր վնասների, դեֆիցիտների տակ։

Բայց այստեղ մեծ վերապահումների և լրացուցիչ բացատրութիւնների կարիք կայ։

Մեզ կարող են առարկել՝ ինչպէս բացատրել հապա ամբողջ լուսաւորութեան գործը, մանուկ ու երիտասարդ սերնդի կրթական-գիտական հաստատութիւնների—ստորին ու միջին դպրոցների, զանազան մասնագիտական ինստիտուտների, համալսարանների—այնուհետև քաղաքային ու պետական ընթերցարանների, գրադարանների, մուզէումների և այլ նման հիմնարկութիւնների գոյութեան փաստը։ Դեռ աւելին. ինչ է արտադրում կամ վաստակում միլիօններ կլանող բիւրօկրատական մեխանիզմը, զօրքը, ծովային-զինուորական նաւատորմը, եկեղեցին և դրանց գոյութեամբ պայմանաւորված բազմաթիւ աւելորդ ֆունկցիաներ։

Միանգամայն իրաւացի առարկութիւն։

Անշուշտ կրթական հիմնարկութիւնների հայսոյթը՝ ստացված յաճախորդներից՝ չէ ծածկում ծախսերի այն ընդհանուր համագումարը, որ գործադրվում է այդ հիմնարկութիւնների պահպանութեան և առաջադիմութեան վրայ։ Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ դրանք քաղաքային և պետական հաստատութիւններ են, որոնց բիւջէտը հոգացվում, լրացվում է հարկաւ տուրքից ժողոված լիառատ գանձարանից։ Դրա մէջ է կայանում բուրժուական պետութեան և քաղաքային ինքնավարութիւնների լուսաւորութեան միսիան։ Բայց դուք չէք գտնի մի դպրոց կամ կրթական որևէ այլ հաստատութիւն՝ անհատական կամ ընկերական ձեռներէցութեամբ, որ մինուաներով, դեֆիցիտներով պահվէր։ Մասնաւոր խնամակալութիւնը առևտրական հիմքերի վրա է դնում իր հաստատութիւնը և վերջինիցս ոչ միայն եկամուտ է ստանում, այլ և դրամ դիզելու սպասելիքներ է ունենում։

Զօրքը, զինուորական նաւատորմը, բիւրօկրատական-ոստիկանական ցանցը, եկեղեցական-կղերական հիերարխիան արդէն իրանց վիթխարի ծաւալով և «երկաթէ» դիսցիպլինայով, կազմում են «հիւանդ», բացասական վիժուածքները այն ծանր երկունքի, որ ՝անցաւ կապիտալիստական արդիւնաբերակարգը իր նոր-դարեան նուաճումների արշալոյսին։ Դրանք նոյնքան անհրաժեշտ էին կապիտալիզմի սրընթաց յաղթանակների և տիրապետութեան համար, որքան նրա ծնունդ տուած «առողջ», դրական ֆակտօրները։

— Թող պահպանվեն, աւելի ուժեղանան այդ անարդիւնաբեր ֆունկցիաները, որպէսզի էլ աւելի զարգանան, աճեն ու փթթեն ամենուրեք՝ մրցութեան լայն ովկիանոսում, մեր արդիւնաբեր գէշէֆտները.—այսպէս է պատասխանում ձեզ լոելեայն ամէն մի երկրի բուրժուական իդէօլօգիան։

Պետութիւնների ձեռքը կենտրոնացած մեծաքանակ աղբիւրների—հաղորդակցութեան միջոցների, պետական կալուածների, հանքերի, գործարանների — տուած յաւելումներից և ազգաբնակութեան ստորին խաւերից ծծվող ծանր հարկերից գոյացվում է այն խոշոր ֆօնդը, որի հաշւին պահպանվում են այդ անարդիւնաբեր, ձրիակեր մարմինները։

Այդպէս է իրերի դրութիւնը. մէկը թէ միւսը՝ «հիւանդ» թէ «առողջ» կողմը, բացասական թէ դրական ֆակտօրները կազմում են կապիտալիզմի էութեան անբաժան տարրերումները, բուրժուական հասարակակարգի տիրապետութեան անհրաժեշտ նեցուկները։ Եւ այն բոլորը, ինչ հակաբուրժուական տեսակէտով անպէտք ու վերակեաց է, և միայն սօցիալական պրօգրեսի ընթացքը խանգարող խոչընդոտներ, պատենտաւոր իդէօլօգների տեսակէտից, ընդհակառակը, հէնց դրանք են՝ օրինակ կազմ ու պատրաստ զօրքը և սպառազինված նաւատորմը, որ կազմում են մի հայրենիքի փառքը, մի ազգի պարծանքը և միժամանակ միջազգային խաղաղութեան գրաւականը։

Այսպէս, ուրեմն, բուրժուական հասարակութիւնը կեանքի է կոչում, պահպանում և զարգացնում կուլտուրական այնպիսի գործօններ ու ֆունկցիաներ, որոնց գոյութեամբ նա՝ այս կամ այն կերպ՝ շահագրգռված է, և որոնք իրանց հերթին՝ փոխադարձ հատուցումներով գործում են այս կամ այն եղանակով յօգուտ տիրապետող հասարակակարգի։ Մէկը, որպէս կրթութեան և լուսաւորութեան միջոց—լեզու, դպրոց, համալսարան, գրականութիւն, թատրօն, մամուլ, գիտութիւն, փիլիսօփայութիւն, գեղարուեստ, մի խօսքով ողջ մտաւոր-հոգեկան կուլտուրան։ Երկրորդը, որպէս «ազգային» (կարդա՝ բուրժուական-դասակարգային) տնտեսական ու քաղաքական շահերի ու «իրաւունքների» պաշտպանելու միջոց՝ «ներսի» թէ դրսի թշնամիների դէմ—զօրք, զինուորական նաւատորմ, ոստիկանութիւն. կարճ՝ միլիտարիզմ և բիւրօկրատիզմ։ Երրորդը, որպէս հոգեբոիդէօլօգիական շահագործութեան մի զէնք երկիւղած մասսաների մէջ—եկեղեցի, կղերականութիւն. ուրիշ խօսքով՝ դարձեալ պաշտպանութեան մի միջոց սրբագործված կարգերի, բայց միայն խաչ ու աւետարանով։

Այսպէս է իրերի ընթացքը տիրապետող, քաղաքական ինքնուրոյնութիւն ունեցող ազգերի կեանքում։ Միանգամայն այլ է պատկերը մանր ու հպատակ ազգերի մէջ։

Intimus

*) Տես «Մշակ» № 139.

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս և յունիս ամիսներին որոշվում է գիւղացութեան կեանքի և մահու խնդիրը։ Այդ ամիսներն են ամենավտանգաւորը բոյսերի համար՝ կարկուտից փչանալու կողմից։

Եւ կատարելապէս իրաւունք ունի գիւղացին այդ երկու ամիսների ընթացքում խուճաբանչիւր բոպէ դողալու իր վար ու ցանքսի համար։ Խեղճ գիւղացին տարվայ բոլոր օրնի բուն չարչարվում, պարարտացնում, վարում, ցանում և հազար ու մի նեղութիւն է կրում՝ տարվայ մէջ մի անգամ իր աշխատանքին իբրև վարձ արտերն հնձելու, մէկ էլ տեսար եկաւ կարկուտը և մի ժամվայ ընթացքում յօդս ցնդեց խեղճերի բոլոր յոյսերը և ոչնչացրեց երկար աշխատանքների ամբողջ արդիւնքը։

Ի՞նչ անի խեղճ գիւղացին, ում դիմի, ծրին գանգատվի։ Միևնոյն է, ուր որ գնայ՝ միայն սառը հայեացքների և պատասխանների պիտի հանդիպէ. «Աստուծոյ կամքը այդպէս էր...»։

Օրերումս պատահեց մեզ այցելել Բէլլիկլիւչ և շրջակայքը. այնտեղ սպասվում էր մի չը տեսնված բերք. արդէն արտերը գլխելչ-հասել էին, միայն մնում էր մի շաբաթ կամ 10 օր հնձելու համար, բայց ահա գալիս է ահագին մեծութեամբ կարկուտը և մի քանի բոպէի մէջ ի չիք դարձնում 8—10 գիւղերի ամբողջ բերքը։ Պէտք է քար սիրտ ունենալ տեսնելու բնութեան այդ աւերածութիւնը և անվրդով անցնելու աւմայի դաշտ դարձած արտերի և գլխիկոր նստոտած գիւղացիների մօտից....։

Պէտք է մի ճար գտնել, մի դարման մտածել գոնէ մեղմացնելու բնութեան հասցրած այդ վտանգները։

Հեռագիրները հաղորդեցին, որ Կիէվի զեմստվօն որոշել է խնդիր յարուցանել բերքերը պարտադիր կերպով ապահովելու մասին կառավարութեան կողմից։

Մեր կարծիքով այս միջոցը ամենաարմատական միջոցն է ապահովելու ցանքսերը կարկուտից փչանալուց։

Կարկուտը կամ երաշտը կարող են փչացնել երկրի այս կամ այն մասի ցանքսերը, սակայն երկրի ահագին մասը ազատ է մնում արհաւիրքներից, ուստի այդպիսիք հնարաւորութիւն կունենան վճարելու ապահովութեան տուրքը, իսկ վնասվածները կը ստանան իրր վարձատրութիւն այդ տուրքերից։

Այս եղանակով կարելի կը լինի մի տեսակ հաւասարութիւն պահպանել գիւղացիութեան մէջ ցանքսերի բարիքները վայելելու խնդրում։

Ուրեմն մնում է մեզ մօտ ևս՝ Անդրկովկասում հունձը պարտադիր կերպով ապահովելու խնդիրը ծծել և, եթէ հաւանութիւն գտաւ հասարակութեան կողմից, դիմում անել բարձր իշխանութեան առաջ՝ օրինագիծ մշակելու այս առիթով, ի նկատի առնելով նաև մեզ կովկասցիներիս։

Մենք չունենք զեմստվօ, ուստի մնում է, որ ինքը հասարակութիւնը հոգայ իր մասին մամուլի, գիւղական համայնքների, ազնուականութեան ժողովների, քաղաքային ինքնավարութիւնների և նման հասարակական հաստատութիւնների միջոցով։

Շիրին

«НОВОЕ ВРЕМЯ» ԼՐԱԳՐԻ ՑՕԴՈՒԱԾԸ

Այն խօսքերը, որ Գէորգ V Վեհ. Կաթողիկոսը արտասանեց Պետերբուրգում, թէ «հայերի ազգային կեանքի հանդիստ, անխափան ընթացքը հնարաւոր է միայն ռուս պետականութեան հզօր հովնի մէջ», առիթ են տուել ռուս նշանաւոր թերթին, ինչպէս հեռագրում են «Кавказъ» լրագրին, այժմ բարեացակամ տոնով խօսել հայերի մասին։

Բերելով Կաթողիկոսի այդ ճառը, ռուս թերթը ասում է, թէ նա քաղաքական նշանակութիւն ունի, որովհետև Կաթողիկոսը հանդիսանում է հայ ժողովրդի թէօկրատիկական պետը։ Եթէ Կաթողիկոսը համարում է Ռուսաստանի հզօրութիւնը գրաւական հայերի բարեկեցութեան համար, ուրեմն այդպէս խօսում են և իրանք հայերը։ Լրագիրը հաւատ է ընծայում Կաթողիկոսի յայտարարութեանը հայ ժողովրդի լօյալութեան մասին, որովհետև թէև հայերի չորս-հինգերորդական մասը ապրում է իր բուն հայրենիքում, բայց այդտեղ նրանք ազգաբնակութեան փոքրամասնութիւնն են կազմում։ Աւտօնոմ Հայաստանը կը դառնար մուսուլմանական աւտօնոմիա, և ահա այդ է պատճառ, որ ռուսական խռովութեան տարիներում, երբ ամենքը աղաղակում էին աւտօնոմիայի մասին, հայերի ներկայացուցիչները յայտարարեցին, թէ իրանց հարկաւոր չէ աւտօնոմիա...։ Լրագրի կարծիքով, Ռուսաստանում գոյութիւն չունի հայկական հարց և հայերը կարող են, ըստ օրինակին իրանց նախնիքների, լինել պետականապէս ռուսական։

Ինչպէս երևում է, ռուս թերթը ակնարկում է այն պետիցիային, որ 1905 թ. հայերը ներկայացրին Կովկասի Փոխարքային և որի մէջ արտայայտված էին հայ ժողովրդի իղձերը։

ՄԱԿՍԻՄ ԳՕՐԿԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կասկած չը կայ, որ գլխաւոր պատճառներից մէկը, որոնցով կարելի է բացատրել մեր մտաւորականութեան հոգեբանական անկայունութիւնը, կամքի երերումը և գործելու փոքր ընդունակութիւնը, է այն ցաւալի փաստը, որ նա մեծ մասամբ դուրս է գալիս համալսարանից դէպի կեանքը՝ արդէն ֆիզիկապէս երերված ու յոգնած։

Անպէտք կրկնակօշիկներով գրօշանոց դասերի ետևից ընկնելն ու կէս-կուշտ, կէս-քաղցած մնալը, խոնաւ ու մութ բնակարանը, և այսպէս 4—5 տարի շարունակ, դառնում է ուսանողի կեանքի անխուսափելի պայմանը։ Մի երևոյթ, որ, ի հարկէ, չէ կարող տալ երկրին առողջ ու կայուն գործողներ։

Այս քրօնիկական քաղցածութեանը,—որ պատանին տանում է համալսարանական կեանքի ամբողջ շրջանում, և որ յետոյ ցոլանում է նրա ամբողջ կեանքի վրայ՝ ծրեէ հիւանդութեան կամ հիւանդութեան տրամադրված լինելու միջոցին,—պէտք է աւելացնել մի շարք ուրիշ պայմաններ, որոնք պակաս չեն խորտակում մատղաշ և դեռ չամրացած կազմուածքը։ Ես նկատի ունեմ ուսանողութեան մէջ արված անկէտաները սեռային հարցի առիթով և ռուսական վայրենի արբեցութիւնը։ Թէպէտ ուշ-ուշ և պատահաբար, բայց դա գոյութիւն ունի. խմում են, ինչպէս ընդունված է Ռուսաստանում, վշտից, ուրախութիւնից, տխուր մնալուց ու վիրաւորված լինելուց, և բանը նրանում չէ, որ խմում են, այլ նրանում, որ խմում են վատ սնունդ ունեցողները։

Պէտք է մատնանշել և՝ գործ յանձնողի վերաբերմունքը՝ ուսանող-մշակին, բնակտիրոջին, արտադրողին, թարգմանողին և այլն։ Այսպիսի վերաբերմունքը ուղղակի սպանող ազդեցութիւն է անում պատանու վրայ. յաճախ դա շատ է վիրաւորում նրա նում սեփական արժանապատւութեան զգացումը և, երբեմն, ներշնչելու է նրան՝ «հասարակութեան» նկատմամբ ոչ շատ հաճելի մտքեր։

Գրականութիւնն ու գիտութիւնը համոզում են, որ նա պարտաւոր է ծառայել հասարակութեանը և պետութեանը՝ առանց շահասիրութեան. բայց կեանքում նա տեսնում է ուրիշ բան։

Պատանուն թելադրում են, որ նա պէտք է աշխատի ամէն կերպ օժանդակել ընկերական արդարամտութեանը, բայց համալսարանական կեանքի հէնց առաջին քայլերից նա տեսնում է, որ նրանք են յաղթում, ովքեր ամենից շատ են անիրաւ, ովքեր լաւ են ծեծում ու լաւ ստում։

Հէնց այս հակասութիւնների հողի վրայ էլ սկիզբն է առնում ռուս բնակչի փխրուն հոգու մէջ վայրենի հասակը այն կեղծ անարխիզմի, որ այնպէս յաղթել է ռուս համայնքին, և որի արմատը կրաւորական մի վերաբերմունք է դէպ կեանքը՝ անժամանակ յոգնած ու վիրաւորվածների համար։

Հասկացրէք հասարակութեանը, որ, ծախսելով իր կօպէկներն ու հումանիզմը՝ հիւանդների վրայ, նա աւելի գործնականօրէն կը լինի վարված, եթէ այդ կօպէկները ծախսի ուսանող երիտասարդութեան ու բանւոր դասակարգի առողջութիւնը պահպանելու վրայ. չէ որ դրանք են, որ տալիս են ամենամեծ տոկոս թոքախտաւորների։ Աւելի լաւ կանի հասարակութիւնը, եթէ հիմնի «Համառուսական մի ընկերութիւն՝ պատանի ուսանողութեանը օգնութիւն հասցնելու համար»։ («Р. Сл.»)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նախապաշարմունքը գիւղերում

Խանքենդ, 23 յունիսի

Մեր հարևան Կարկաժան գիւղում կայ մի մետաքսի գործարան, որը մեծ թւով գիւղացի բանւոր - բանւորուհիների գործ է մատակարարում։ Մի քանի օր սրանից առաջ միջին հասակի մի բանւորուհի, որ լուսնոտութեամբ հիւանդ է լինում, ըստ սովորականի ուշաթափվում է այդ գործարանում և զառանցութեան մէջ ընկնելով սկսում է ինքն իրան խօսել։

Սրա շուրջն են հաւաքվում գործարանից և դրսից ահագին թւով մարդիկ և կանայք։ Հիւանդ կինը ուշքի գալով պատմում է, որ իրան երևացել է իրանց գիւղի պահապան սուրբը և ասել. «Աստուծոյ բարկութիւնը հասել էր ձեզ վրայ և պիտի պատուհաս բերէր ձեզ վրայ, եթէ ես (սուրբը) բարեխօսած չը լինէի. ուստի,—ասել է սուրբը,—դարձի եկէք չար ճանապարհից և մատաղ արէք, թէ չէ՝ կորած էք»։

Խորին պատկառանքով լսելով պատգամաբեր կնոջ այդ խօսքերը, բոլոր շրջապատողները վճռում են դադարեցնել իրանց գործերը և մատաղ մորթելով քաւել իրանց մեղքերը։

Ցաջորդ օրը առաւօտեան որոշ ժամին գործարանի սուլոցը գործի է կանչում բանւոր-բանւորուհիներին, սակայն վերջիններս իրանց կայացրած վճռի համաձայն չեն գնում աշխատելու։ Տրվում է երկրորդ և երրորդ սուլոցը։ Ոչ ոք չէ գալիս։

Վերջապէս գործարանի կառավարիչը հետաքրքրվում է այդ արտասովոր երևոյթով և հարց ու փորձով իմանում, որ ամբողջ բանւորութիւնը, գլխաւորութեամբ իրանց պատգամաբեր ընկերուհու, հաւաքվել է մի տեղ և ոչխար մատաղ արել՝ ի պատիւ սուրբի և ի տրիտուր նրա միջնորդութեան։

Բայց սա առաջին դէպքը չէ. ոչ, մեր գիւղերում յաճախ են պատահում նմանօրինակ դէպքեր։

Միևնման դէպք տեղի է ունեցել այս օրերս Բալլուջա գիւղում։

Ա. Ասլանեան

Ընտրական կեանքը Կարսում

Կարս, 25 յունիսի

Ամսիս 24-ին հայոց դպրոցի հոգաբարձական ընտրութիւնն էր։ Երրորդ և վերջին ժողովն էր։ 3000 ծխից 60 ծխական միայն ներկայ էր։ Ժողովը բաւական ձանձրալի և աղմկալի էր։ Ամէն մարդ իր փոքր ցանէր ուզում ժողովի հարց չընելու։ Վերջապէս կարդացվեցին պաշտօնական թղթերը և ընտրվեցին հետևեալ անձինք. Ե. Տէր-Անտօնեան, Ջամօյեան, Զ. Ջամբազեան, Վ. Սարգսեան և Նոհտաեան։ Առ այժմ իրաւունք չունենք որոշ կարծիք յայտնելու ընտրվածների մասին. ապագան ցոյց կը տայ ամէն բան։

Նախկին հոգաբարձուները բարեխղճաբար կատարեցին իրանց պարտականութիւնը և ներկայացրին ժողովրդին կանոնաւոր հաշիւ, որից երևաց, որ մեր ծխ. երկսեռ երկդասեան դպրոցը 1909 թ. յուլիսի 24-ից առ 9-ն յունիսի 1912 թ. մուտք է ունեցել 32,235 ր. 69 կ., ելք է ունեցել նոյնչափ։

Հին հոգաբարձուները հրաժարված լինելով պաշտօնից այլ ևս իրանց իրաւունք չեն համարում ուսուցչական խումբ կազմել առաջիկայ ուսումնական տարվայ համար։ Նորընտիր հոգաբարձուներն էլ պէտք է գործի չը մտնեն՝ մինչև իրանց հաստատ-

վել։ Ուստի ներկայ ուսուցչական կազմը անորոշ ու տարտամ դրութեան մէջ չը գիտէ՝ հեռանա՞յ Կարսից թէ սպասէ վերջնական պատասխանի։ Բայց երբ կը լինի այդ վերջնական պատասխանը և ինչ տեսակ պատասխան կը լինի, այդ էլ անորոշ է։

Ներկայ ուսուցչ. կազմը վերջին անտեղի դասադուլի պատճառով խոշոր ընդհարում ունեցաւ աւագ-ուսուցչի և հոգաբարձութեան հետ։ Թեմ. առաջնորդից յանդիմանութիւն ստանալով՝ դասադուլ անող ուսուցիչները շարունակեցին դասերը լարված դրութեան մէջ։ Մինչև հիմա էլ աւագ ուսուցչի և ուսուցիչների յարաբերութիւնները լարված են։ Այդպիսի լարված դրութեան մէջ ներկայ ուսուցչական կազմը և աւագ ուսուցիչը չեն կարող խաղաղ ճանապարհով դպրոցական գործ կառավարել։ Ուրեմն դրանց պէտք է բաժանել իրարից։

Սրանից մի շաբաթ առաջ էլ եկեղեցաշինութեան երրորդ և վերջին ժողովն էր։ Ներկայ էին միայն 20 հոգի։ Ժողովը չը կայացաւ։ 20 տարի է այս եկեղեցաշինութեան հարցը ասպարէզի մէջ քաշքշվում է և չէ վերջանում։

Շինութիւնը Անիի աւերակների նման կիսատ դրութեան մէջ ողբում է իր վիճակը և ողորմութիւն, օգնութիւն խնդրում փողի երկաթէ կասսաներից, որոնց դռները պինդ կողպած են մի քանի բալանիներով և շինութեան համար բացվելու երբէք յոյս չը կայ։

Եղանակները անձրևային են, և այն՝ շատ կանոնաւոր։ Դաշտերը շռայլ բուսականութեան մէջ ճոխացել փարթամացել են։ Այս տարի Կարսի նահանգից սպասվում է առատ հունձ։

Մի հայ վարժուհի սիրահարված լինելով մի ռուս ուսուցչի վրա և վերջինից մերժում ստանալով՝ ամսիս 23-ին ընկնում է գետը և խեղդվում։

Սրանից առաջ էլ մի րէալիստ յոյն աշակերտ սիրահարված էր մի հայ աշակերտուհու վրա և, մտերմական յարաբերութիւնից յետոյ, ինքնասպանութիւն գործեց։

Սարիբէգ Տէր-Մելքիսեդէկեան

—

Սիմէօն Տէր-Մինասեանի մահը

Շուշի, 25 յունիսի

Ամսիս 22-ին, գիշերը ժամը 1-ին, սրտի պայթիւնից վախճանվեց տեղս հրատարակվող «Ղարաբաղ» թերթի իսկական խմբագիր Սիմէօն Տէր-Մինասեանը։

Հանգուցեալը բուն զանգեզուրցի էր, Գօրիս քաղաքից, ճեմարանաւարտ, երկար տարիներ ուսուցչութիւն արած։ Նախանցեալ տարի Գօրիսում հրատարակում էր «Գաւառ» թերթը, որը նիւթական սղութեան պատճառով շուտով դադարեց։

Անցեալ տարի աշնանը Զաւէն վարդապետի հրաւիրանօք հանգուցեալը եկաւ Շուշի, ստանձնեց «Ղարաբաղ» թերթի ղեկավարի պաշտօնը. նա ի միջի այլոց պաշտօն ունէր կօնսիստորիայում և ուսուցիչ էր Մարիամեան օրիորդաց դպրոցում։

Հանգուցեալի մարմինը ամսիս 23-ին, կէսօրվայ ժամը 12-ին, կառքով ուղարկեցին իր հայրենի Գօրիս քաղաքը՝ այնտեղ ամփոփելու համար։ Բաւականին բազմութիւն երկսեռ դասակարգից, գլխաւորապէս ինտելիգենտ ույժեր, հանգուցեալի մարմինը առաջնորդեցին մինչև վերևի հանգստարանը։ Այդտեղ յուղարկաւորութիւնը կանգ առաւ և դամբանականներ խօսեցին երեցփոխ Ա. Մանգասարեանը, որը ի միջի այլոց յայտնեց, թէ Մեղրեցոց եկեղեցու հոգաբարձութիւնը որոշել է մի որդեգիր պահել հանգուցեալի անունով։ Խօսեց Եղիշէ քահանան, ուսանող Բալասաբէգեան, ուսանող Մելիք-Եօվսէփեան, գործակատար Իսրայէլեան, իր աշակերտուհիներից մէկը և աշակերտներից նոյնպէս մէկը։

Դագաղի վրա դրված էր երկու պսակ, մէկը Մարիամեան պրոցի 3-րդ դասատան աշակերտուհիներից, միւսը՝ իր ընկերներից։

Դամբանականներից յետոյ յուղարկաւորութեան կարգը կատարվելով, հանգուցեալի մարմինը ճանապարհեցին իր հայրենի անդաստանը։ Լ. Եօվսէփեան

—

Ցերամապահութիւնը Հին-Նախիջևանի գաւառում

Հին-Նախիջևան, 15 յունիսի

Հին-Նախիջևանի գաւառի ժողովրդի պարապմունքներից մէկն էլ շերամապահութիւնն է, որը թէև աւելի տարածվում և լուրջ պարապմունք է դառնում ժողովրդի համար, բայց վերջին տարիներումս բոժոժի գնի ընկնելը (պուդը ծախվում է 8—12 ռուբ.) ժողովրդին յուսահատութեան է հասցրել։

Մինչև 1903—4 թիւը քանի որ Նախիջևանում չը կար շերամի զավօդ, ինչպէս ամբողջ գաւառի, նոյնպէս և Նախիջևան քաղաքի բոժոժը աւելի լաւ գներով առնում էին Ցղնայի և Օրդուբաթի զավօդները, իսկ 1903—4 թ., երբ ցղնացի եղբ. Սարգըսեանները Նախիջևանում ևս զավօդ հիմնեցին, շերամապահութեանը աւելի զարկ տուին, որովհետև բոժոժի գինը աւելի բարձրացաւ (1906 թ. պուդը 25 ր. վաճառվեց), բայց յետոյ շերամագործները միացան և մի զօրեղ ընկերութիւն կազմելով ամբողջ գաւառի բոժոժի առուտուրը պահեցին իրանց ձեռքին. այն օրվանից Նախիջևանի շուկայում բոժոժի պուդը ծախվեց 3—12 ռուբ., մինչդեռ բամբակի պուդը ծախվում է 13—15 ռ., և զավօդը ճարպիկ ծառայողներն աշխատում են հաւատացնել շերամապահ գիւղացիներին թէ «ի հարկէ բոժոժը բամբակից և մինչև անգամ բրդից էլ պիտի էժան լինի. ինչի՞ է պէտք ապրեշումեղէնը. տեսէք հէնց էստեղ Նախիջևանում ո՞վ է ապրեշումեղէն հագնում. չէ՞ որ ամենքն էլ բուրդ ու բամբակեղէն են գործածում», այսպիսի բացատրութիւններով ապրանքըն էժան գնով ձեռքից առնում են ու յուսահատեցրած ճանապարհ դնում. ինչ անի խեղճ գիւղացին. այլևս ուրիշ առնող չը կայ, ուզի-չուզի պիտի տայ ու հեռանայ։ Գաւառացի

—

Փոփոխական եղանակներ

Ծաղկաձոր (Բօրչ. գաւ.), 25 յունիսի

Ամսիս 24-ի երեկոյեան ժամը 5-ից սկսած տեղում է անձրև և դեռևս չէ դադարել։ Անձրևների հետ միասին մեզանում այնպիսի ցուրտ է տիրում, կարծես յունվար կամ փետրվար ամիսներում լինենք. մարդիկ հագել են ձմերային հագուստներ և էլի մրսում են։

Այս անձրևը ժողովրդին յուսահատ դրութեան մէջ գցեց, որովհետև շատերը ցանկանում էին մի կերպ կալ գցել, որ սովից ազատվեն, բայց անձրևների գալը ամեն ինչ խանգարեց, ուստի ժողովուրդը սովից տանջվում է։

Այս տարի չը տեսնված տարի է. մէկ այնպէս այրում-խորովում է, որ կատարեալ ամառ ես կարծում. մէկ էլ այնպէս անձրևներ ու ցրտեր է անում, որ գարուն կամ ձմեռ ես կարծում։

Այս սաստիկ ցրտերի ու անձրևների հետ միասին գիւղացոց ամարանոց Լալվար սարը ծածկվեց ձիւնով, որը յունիսին չը տեսնված բան է։

Հացի պակասութիւնը մի կողմից, եղանակի անընդհատ փոփոխութիւնը միւս կողմից ժողովրդին գցել են անելանելի կացութեան մէջ։ Եթէ այսպէս մի քանի օր էլ շարունակէ, ապա տեղացիք չը գիտեմ թէ սովի ձեռքից ի՞նչ կարող են անել։

Կայծօն Շքեղեանց

—

Ցեմենտի մի հանք Կովկասում

Գօրի, 26 յունիսի

Գօրիից 8 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Կարալեթ գիւղից սկսած մինչև Փլաղիսմանի գիւղի մէջտեղ եղած հողերը, մօտ 10 վերստ տարածութեամբ, պատկանում է իշխան Միխայիլ Էրիսթավին, որը մէկ տարի սրանից առաջ գտել է այդ տարածութեան վրա ցեմենտի հանք մեծ, և որովհետև ինքը իշխանը այնքան միջոց չունէր այդ ահագին հանքը շահագործելու, ուստի դիմեց արտասահմանեան մի քանի կապիտալիստների, որ ուղարկեն այս գործին հմուտ մարդիկ՝ հետազօտելու համար թէ քանակութիւնը և թէ յատկութիւնը այդ ցեմենտի։

Այնտեղից մի անգլիացի կապիտալիստ անմիջապէս ուղարկեց ինժեներներ և մասնագէտներ, որոնք գալով տեղս վերոյիշեալ հողերը չափեցին, նմուշներ վերցրին զանազան տեղերից, հետազօտեցին, փորձեր արին, քիմիապէս քննեցին և վերջնական խորհրդակցութիւնից յետոյ յայտնեցին իշխանին, որ այդ հողերում շատ մեծ քանակութեամբ ցեմենտ կայ, այնպէս որ տասնեակ տարիներ կարելի է տարեկան 5—7 միլիօն պուդ մաքուր ցեմենտ արտահանել։

Այս ամենը անելուց յետոյ ինժեներները խնդրեցին իշխան Էրիսթավին, որ սա առաջարկէ իր պայմանները, որը նրանք իրանց զեկուցման հետ միասին կարողանան ներկայացնել անգլիացի կապիտալիստին։

Իշխանը առաջարկեց, որ կապիտալիստը իր հաշւով շահագործէ այս հանքերը և ստացած մաքուր ցեմենտից տայ իրան մաս։ Ինժեներները վերադարձան արտասահման, որտեղից իշխանը ստացաւ հետևեալ պատասխանը, որ կապիտալիստը չէ համաձայնվում մասն տալ իշխանին, այլ ուզում է կանխիկ փողով գնել իշխանից վերոյիշեալ հողերը և խնդրում է, որ նա յայտնէ, թէ արդեօք քանի հազար կարժենան այդ հողերը։ Իշխանը հրաժարվեց հողերը կապիտալիստին ծախելուց, բայց միևնոյն ժամանակ մնացել է տարակուսանքի մէջ. տեսնելով հողի մէջ պառկած միլիօնների արժէք ունեցող ցեմենտը, որից ոչ ինքն է կարողանում օգտվել, ոչ էլ ուրիշները, կասկածանքէր իշխանը այժմ դիմել է Թիֆլիս մեր մի քանի կապիտալիստներին, որ նրանք կազմեն մի ընկերութիւն և շահագործեն վերոյիշեալ ցեմենտի հանքը։ Մ. Մարութեան

—

Զով եղանակներ

Եւլախ, 25 յունիսի

Անցեալ տարիները Եւլախում շոգը և մոծակը հանգիստ չէին տալիս տեղիս ժողովրդին, մանաւանդ Շուշի և Նուխի գնացող խեղճ ճանապարհորդներին։

Բայց այս տարի շատ լաւ է անցնում։

Ամսիս 23-ին այստեղ սաստիկ անձրևից յետոյ այնպէս ցուրտ էր, որ առանց վերարկուի չէր կարելի դրսում ման գալ։

Այս տարի այստեղի արտերը առատ բերք չը տուին։ Հունձն արդէն վերջացել է. տեսնենք աշնանային եղանակներն ի՞նչպէս կը լինեն։ Խ. Ջլինգարեան

ՎԵՀԱՓԱՌԸ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼՈՒՄ

—

Ալէքսանդրօպօլ, 26 յունիսի

Ինչպէս ժամանակին հաղորդել էի, տեղումս կազմակերպված էր մի մասնախումբ, որ քաղաքացիների կողմից դեռ յունիսի 10-ին հեռագրել էր Մօսկվա, որ Վեհափառը էջմիածին վերադառնալիս բարեհաճէր մտնել և մեր քաղաքը. սակայն Վեհափառը ի պատասխան երրորդ հեռագրի պատասխանել էր Բագրատ վարդապետի միջոցով, թէ անկարող է Ալէքսանդրօպօլում մնալ, միայն թէ գնացքը կանգ կառնի Ալէքսանդրօպօլում մէկ ժամ։ Մասնախումբը՝ բաղկացած 15 հոգուց՝ աշխատել էր փառաւոր ընդունելութիւն ցոյց տալ կայարանում, սակայն այնքան ջանքեր գործ դնելուց յետոյ մոռացել էր մի երկու, ըստ երևոյթին, շատ աննշան կարգադրութիւններ, որի պատճառով շատերը հնարաւորութիւն չունեցան կայարան գնալու և Վեհին դիմաւորելու. ժողովրդից շատերին յայտնի չէր, թէ խսկապէս երբ էր գալու Վեհափառը. որովհետև ոչ առաջուց յայտարարված էր և ոչ էլ գալուց առաջ պատուիրել էին, որ եկեղեցու զանգերը տան, այդ պատճառով էլ Ալէքսանդրօպօլի կայարանում հաւաքված էին դիմաւորելու սակաւաթիւ ժողովուրդ։

Վեհափառի գնացքը կանգ առաւ ուղիղ ժամը 8-ից 15 ր. անց։ Քաղաքագլուխ Կամսարականը Վեհափառին՝ գնացքից դուրս գալուն պէս՝ մատոյց աղ ու հաց և մի քանի հակիրճ խօսքերով բարի գալուստ և երկար կեանք մաղթեց Վեհափառին։ Այնուհետև Վեհափառը իր շքախմբի և տեղիս քահանայական դասի առաջնորդութեամբ մտաւ 1-ին կարգի սենեակը, որտեղ Վեհափառի համար առանձին տեղ է, յատկացված հանգստանալու և թէյ ընդունելու համար։

Հոգևոր կառավարութեան նախագահ Թ. ք. Խաչվանքեանը ողջոյնի ճառ ասաց և ներկայացրեց քահանաներին. բացի տեղական քահանաներից ներկայ էին մի քանի գործակալներ գիւղերից և Կարսի ներկայացուցիչ քահանան։ Վեհափառի օրհնութիւնն ու աջը առան ռուս քահ. Պրեսմակին, հայ-կաթօլիկ վարդապետ հ. Աթ. Աւետիսեանը, քաղաքիս ձայնաւորներից շատերը, ծխական դպրոցի հոգաբարձուները, նաև տեղիս ընկերութիւնների ներկայացուցիչները. գիւղատ. կուրսերի ներկայացուցիչները մատուցին Վեհին իրանց պատրաստած կարագ, պանիր, կումիս, մածուն։ Այնուհետև ընդունող մասնախմբի անդամ Աղ. Ամիրեանը քաղաքացիների կողմից ցաւ յայտնեց, որ Վեհափառը անկարող է պատուել իր այցելութեամբ մեր քաղաքը, սակայն նա խնդրեց, որ Վեհափառը իր օծումից յետոյ աշնանը այցելէ Ալէքսանդրօպօլը։ Այնուհետև Ամիրեանը երկար կեանք և առողջութիւն մաղթեց Վեհափառին, որ նա կարողանայ կանոնաւորել և աջողութեամբ վարել հայրապետական ծանր պաշտօնը, գործերը։

Վեհափառը պատասխանեց, որ իր սրտին մօտ է յատկապէս Ալէքսանդրօպօլը, իր կեանքի լաւագոյն տարիներից մի քանիսը Ալէքսանդրօպօլումն է անցկացրել. նա գոհ է Ալէքսանդրօպօլից, որտեղ դեռ վառ է հայի ջերմեռանդութիւնը, որտեղ դպրոցները և այլ հասարակական հիմնարկութիւններ բարեկարգ վիճակի մէջ են։

Ուղիղ մի ժամ անց Վեհափառը դուրս եկաւ և գնաց իր սալօն-վագօնը, օրհնեց ժողովրդին, յորդոր կարդաց, որ մեծ ուշք դարձնեն տնային դաստիարակութեան վրա, և կեցցէների ուղեկցութեամբ գնացքը շարժվեց։ Մ. Տարախչեան

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

—

Շնող գիւղ, 19 յունիսի

Ահա մի հիմնարկութիւն, որտեղ կարելի է տեսնել գիւղացուն տարին տասներկու ամիս շարունակ տանջող ցաւերի խաւար նկատիվը։ Շատ-շատերին այդ ցաւերը, մէկ-մէկ թւելու համար անգամ օրեր կը հարկաւորվեն։

Երկու խոշոր կատեգորիաների են բաժանված այդ ցաւերը, որոնցից մէկը աչքի է ընկնում իր յուսահատեցնող տեսքով։ Դա սակաւահողութիւնն է, որից սկիզբն են առնում ոչ մի բժշկութեան չենթարկվող անբուժելի ցաւեր։ Գանգատվում է հայրը որդուց, որդին հօրից, մօրից և հակառակը, եղբայրը եղբօրից, հարևանը հարևանից։

Տանը, դուրսը, այգում, ճանապարհին, արտերում, արօտատեղիներում, բոլոր վայրերում ձգձգում են իրարից, տալիս, ջարդում և գալիս դատարան, դալկացած դէմքով, գլուխը քաշ արած՝ կանգ առնում «սուդիի» առաջ... «Սուդիէն» մօտանում է մի քանի բօպէով, որ ինքը ևս նոյն ձգների հետ նոյն կաթսայում եփվում է։ Վճռում է «վերադարձնել» այն մի ակօս հողը, որ մէկը խլել է միւսից։ Վճռում է, բայց ո՞վ է վճիռը կատարողը։ Գնում են, նորից կռւում, նորից ջարդվում և միւս կիրակի նորից գալիս դատարան, նոյն ձևով դատվելու և այդպէս անվերջ։

Եւ ծո՞ն է այն դատաւորը, որ վճիռներ կայացնելով բաւարարութիւն կարող է տալ այն գիւղացիներին, որոնք ոչ հող ունեն ցանելու և ոչ արօտատեղ լծկանն ու կթանը արածացնելու...

Մի քանի կիրակի նոյն ձևով կրկնակի, բայց անհետևանք մնացող վճիռներ կայացնելուց դահլէն գնալուց յետոյ, սուդիէն դիմում է միակ փրկարար միջոցին. «դէ գնացէք մի կերպ բարբըշեցէք»...

Եւ գնում են, բայց ոչ «բարբըշելու», այլ անվերջ կերպով քաշքշվելու և նորից գալու դատարան... Բ. Մկրտումեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ի Թիֆլիս ժամանելու առիթով Գօրիի հայերի կողմից նրա գահակալութիւնը և Թիֆլիս ժամանելը շնորհաւորեցին Ստ. Զուբեանը, Մ. Մարութեանը, Դր. Տէր-Սամուէլեանը, Գ. Արշակունին և Դր. Բաբիւլեանը։

✦ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ին այցելութեան և շնորհաւորանքի եկած հրէական բաքքի Մենդել Մարկոսին Վեհափառի կողմից փոխ-այցելութեան են գնացել Խորէն եպիսկոպոսը և Բագրատ վարդապետը։

✦ Որոշ ժամանակ սրանից առաջ Թիֆլիսի Բօրսային Կոմիտէն միջնորդութիւն էր յարուցել երկրիս բարձր իշխանութեան առաջ, որպէսզի թոյլ տրվի Ռուսական Ջուլֆայում նօտարական գրասենեակ բանալ։ Ներկայիս Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատարը մերժել է այդ դիմումը, ի նկատի առնելով որ առևտրական գործերը Ջուլֆայում յոյժ նուազ են, հետևաբար կարիք չը կայ այդօրինակ հաստատութեան, մանաւանդ որ գործերի նուազ լինելը հնարաւորութիւն չի տայ նօտարի պահպանման ծախքերը հոգալ։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի իրաւասուներից մի քանիսը վարչութեան առաջարկութեամբ գնալու են Ծալկա, այնտեղի աղբիւրները դիտելու նպատակով։

✦ Հալաբարում բացվելիք պրօգիմնազիայի համար վարձվելու է Հալաբարում «Միր» ծխախոտի գործարանին կից շէնքը։ Ներկայ տարին կը բացվեն այբբենական, երկու պատրաստական և առաջին դասարանները։ Պրօգիմնազիայի դասատուութեան համար արդէն տրված են բաւականաչափ խնդրագրեր բարձրագոյն կրթութիւն ստացած անձանց կողմից։

✦ Տ. Նազարեանը խնդրամատոյց է եղել պատշաճ կառավարութեանը ստանալու թոյլտուութիւն Թիֆլիսում առաջիկայ սեպտեմբերից բանալու կուրսեր լրագրողների համար։ Կուրսերը երկու տարվայ դասընթացք են ունենալու։ Ընդարձակ տեղ են տրված լեզուներին (անգլիերէն, իտալերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, պարսկերէն, թիւրքերէն և էսպերանտօ), այնուհետև հայ, ռուս, վրաց գրականութեան, պատմութեան, այլ և կովկասագիտութեան, հոգեբանութեան, քաղաքատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան։ Ընդամենը 17 առարկաներ, բացի լեզուներից։ Նպատակն է՝ առանց ազգի խտրութեան տալ պրօֆեսիօնալ ուսում երկսեռ լրագրողներին։ Առարկաներն աւանդվելու են նոր մեթօդով, բացի դասախօսութիւններից, ռեֆերատներից, փորձնական պարապմունքներից, կաբարէներից և այլն։ Դասընթացքները բացվելու են «Աղբիւր» մանկական հանդէսի գոյութեան 30-ամեակի առիթով։

✦ Սօլօլակի պօստ-հեռագրային գրասենեակի զետեղման համար վարձված է Ալ. Մանթաշեանի շինութիւնը (Պուշկինսկայա փողոց, № 7) 6 տարի ժամանակով, տարեկան 1700 րուբլով։ Այդ նպատակով Թիֆլիսի բօրսային կոմիտէն յատկացրել է 300 ր. ծախսերի մի մասը հոգալու համար։

✦ Ներկայ տարվայ սեպտեմբերի 1—18-ը Պետերբուրգում բացվելու է այգեգործութեան և մեղուապահութեան համառուսական ցուցահանդէս, որին մասնակցելու է նաև Կովկասեան Շերամապահական կայանը, որը այս նպատակով ծախքերի համար յատկացրել է 200 րուբլի։

✦ Անդրէյ Ղուլաձէն նահանգապետից թոյլտուութիւն է ստացել Թիֆլիսում հրատարակելու ամենօրեայ ռուսերէն 1 կոպէկանոց թերթ «Утро Тифлиса» անունով։

✦ Թիֆլիսի փողոցները քարող կապալառուներից մէկը քաղաքային վարչութեան կողմից զրկված է այսուհետև փողոցները քարելու գործից, իր ստանձնած գործերը բարեխիղճ կերպով չը կատարելու պատճառով։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը քաղաքիս տների առողջապահական դրութեան վրա նպատակայարմար կերպով հսկողութիւն սահմանելու մտադրութեամբ որոշել է պարտաւորեցնել տնատէրերին պահել յատուկ տետրներ, որի մէջ պիտի արձանագրվեն առողջապահական տեսակէտից նկատված բոլոր թերութիւնները և այն ժամանակամիջոցները, որ տրվում են այդ թերութիւնները վերացնելու համար։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան գլխաւոր վերահսկիչի օգնականի պաշտօնի մէջ նշանակված է ինժեներ-տեխնօլոգ Մինվելովը։

✦ Թիֆլիսի վաճառականական գրասենեակը երէկվանից տեղափոխվեց իր սեփական շէնքը, Բեհբութեան փողոց № 50։

✦ Յունիսի 27-ին, երեկոյեան, գիւղացի Նիկոլայ Երգեմլիձէն Կուր գետում լողանալու ժամանակ ընկաւ ջրի խոր տեղը և պիտի խեղդվէր, եթէ ազատարար Կօնստանտին Իվանչենկօն նրան չազատէր։

✦ Յունիսի 27-ին, երեկոյեան, Վասիլի Սեմեոնովը յայտնեց ոստիկանութեանը, որ իր բնակած տան տէր Թիֆլիսեցի Մազաք Աղաւելեանը անձնական հաշիւներից դրդված յարձակվեց նոյն տանը ապրող Շողակաթ Դարախովեանցի վրա, 32 տարեկան, և սկսեց նրան ծեծել խիստ կերպով, որից նա ուշաթափվեց և ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։

✦ «Кавказъ» հիւրանոցի բակում ուշաթափ դրութեան մէջ գտնված և խիստ կերպով վիրաւորված կաղէտ Գիօրգի Ֆլէգինսկին Միքայէլեան հիւանդանոցում վախճանվել է։

✦ Վրիպակ.—«Մշակի» № 138-ում, 2-րդ երեսի 3-րդ սիւնակի վերևից 8-րդ տողում սպրդել է մի սխալ. փոխանակ «դպրոցական մանր գումարից», պէտք է լինի «դպրոցական մայր գումարից»։

ԼՈՒՐԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

—

✦ Գիւղատնտեսական կուրսերում պարապմունքները աջողութեամբ առաջ են գնում. առաւօտները տեղի են ունենում գործնական պարապմունքներ. Դիլանեանի ղեկավարութեամբ պատրաստում են պանիր, մածուն, կումիս, լոռ։ Ամեն օր գործնական պարապմունքներին ներկայ են լինում կողմնակի հետաքրքրվող անձինք, որոնց թւում և շատ կանայք։ Կուրսերում գործնական պարապմունքներին ներկայ են Ղրի և Կարսի աշ.-աշակերտուհիները, որոնք էկսկուրսիայով մեր քաղաքն էին եկել։ Երեկոները ժամը 5-ից սկսվում են դասախօսութիւնները. մինչև այժմ դասախօսել են՝ Նաւասարդեան հաւաբուծութեան մասին, Կ. Զարախչեան խոտաբուծութեան և Գրձելեան բոյսերի հիւանդութեան մասին։

✦ Տեղումս է գտնվում դերասան Ջաւրիֆեանը, որ սիրողների հետ ուզում է մի շարք ներկայացումներ տալ։ Արդէն տուել է երկու ներկայացում։

✦ Յունիսի սկիզբներին մի քանի անգամ կարկուտ եկաւ. վնասված են գլխաւորապէս բանջարանոցները։ Կեանքը մեզանում այս տարի թանկ է. դեռ մինչև այսօր տաւարի միսը ծախվում է ֆունտը 12 կ. ոչխարինը 14 կ., իւղ, կարագ առ հասարակ չէ ճարվում. կարագի պուդը ծախվում է 14—15 րուբլով։

ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

—

✦ Հաշտարար դատաւորի նրբազգացութիւնը.—Պօդօլսկ նահանգի Պրօսկուրօվ քաղաքի հաշտարար դատաւոր Ալտաժեվսկին, քննելով վէրքեր պատճառող մի գործ, այնպէս կատարեց, որ յարձակվեց մեղադրեալ Շերմանի վրա և մի լաւ ծեծեց նրան։ Դրանից յետոյ վերջինը բողոքեց դատաւորի դէմ իրան ծեծելուն համար։

✦ Ինչ արժէ կնոջ համբոյրը.—Այս օրերս հաշտարար դատաւորի մօտ քննվում էր փողոցային սովորական մի գործ։ Մի երիտասարդ խառատ մեղադրվում էր՝ հասարակութեան հանգստութիւնը վրդովելուն համար, իսկապէս փողոցում հանդիպած մի կնոջ համբուրելուն համար։ Կինը աղմուկ բարձրացրեց, ժողովուրդ հաւաքվեց, ու երիտասարդը դատի ենթարկվեց։

— Ի՞նչպէս համարձակվեցիք համբուրել անծանօթ կնոջը,—հարցրեց դատաւորը։

— Նա աչքով արեց ինձ,—ասաց մեղադրեալը։

Վիրաւորված կինը ներեց երիտասարդին։ Բայց դատաւորը դատապարտեց նրան 5 ր. տուգանքի։

— Ախար նա աչքով արեց ինձ։

Ներկայ եղած հասարակութիւնը յանկարծ փոթկաց... իսկ կինը դրեց դատաւորի առաջն 2 ր. 50 կ., ու այդպիսով «յանցանքի» կէսը առաւ իր վրա։

✦ Պրօֆեսօրին պատուելու պատիժը.—Այս տարի Կիէվի հոգևոր ճեմարանը աւարտող 44 ուսանողից միայն երեքը արժանացան առաջին աստիճանի դիպլօմի։ Ճեմարանի պատմութեան մէջ չը լսված այս դէպքը՝ պատիժն է այն ուսանողների համար, որոնք պատուել էին արձակված պրօֆ. Էկզեմպլեարսկիին։

✦ Միաձայն փռշտոց.—Փետրվար ամսին Մինսկ քաղաքի առևտրական դպրոցի դահլիճում սկանդալ առաջ եկաւ։ Անսպիտանի մէկը դահլիճի մի ծայրից միւսը ցանել էր թունդ բռնօթի և, փոխանակ զրուցելու «Ռուսաստանի շփոթ ժամանակի մասին», ամենքը սկսեցին փռշտալ, անվերջ փռշտալ։ Ոմանք սկսեցին վազվզել դահլիճում համեբական անընդհատ փռշտոցով, կասկածանքով նայելով իրար երեսի։

Զեկուցման կարդացող աստիճանաւոր Նավրօցկին առանձնապէս կասկածելի թւաց աստիճանաւոր Կավզիւսը։ «Անա սա է ցանել պօրօշօկը դահլիճում»։

Կավզիւսը երդվում, կրակն էր ընկնում, հաւատացնելու համար որ ինքը չէ այդ անողը, և իբրև ապացոյց շուռ տուեց գրպանները։ Վերջապէս զօրով բաց թողին նրան։ Իսկ նա, վիրաւորված համարելով իրան, գանգատվեց դատարանին։

Նավրօցկին դատարանում խոստովանվեց իր յանցանքը։ Իսկ քաղաքային դատաւորը դատապարտեց Նավրօցկին հինգ օրեայ բանտարկութեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 25 յունիսի

Գալաթի Թաղի ս. Գէորգ եկեղեցու (Քամոյեան) ծխ. հոգաբարձութիւնը հրատարակել է 1910—11 թ. թ. հաշիւները և 1912 թ. նախահաշիւը և ցրել է ծխականներին։ Առաջիկայ յուլիսի 1-ին նշանակված է ծխ. ժողով, որտեղ պիտի քննվեն ու հաստատվեն այդ հաշիւներն ու նախահաշիւը։

[illegible]

3) Նոյնպիսի անդուլ յորդորներով աջո-ղեցրի եղբ. Բօզարջեաններին ի յիշատակ իրանց հօր հոգալ եկեղեցու բոլոր դռների և արտաքին դռների աստիճանների ծախսը՝ 3000 ր.:

4) Մխ. դպրոցի ճգնաժամի ժամանակ անձամբ հաւաքել եմ ծխերից, որպէս ծխա-կան տուրք, 375 ր.:

5) Տիկ. Մարգարիտ Աբեանից ստացել եմ եկեղեցու Թաւշեայ վարագոյրի արժէքը՝ 352 ր.:

6) Ս. Կաֆեանից ստացել եմ մի հատ ար-ծաթապատ աւետարան բեմի համար՝ 30 ր. արժողութեամբ:

7) Տիկ. Ե. Ղ. Արքեպիսկոպոսեանից և նրա դուստր տիկ. Սառա Գասպարեանից ստացել եմ 2 հատ արծաթապատ աւետա-րանների գինը՝ 55 ր. 50 կ. (առեանի հա-մար):

8) Տիկ. Կատարինէ Քանդարեան ծնեալ Պատկանեանից՝ ստացել եմ մի հատ ար-ծաթեայ միւռոնի շիշ՝ 25 ր. արժողու-թեամբ:

9) Գնել եմ երկու հատ բուրվառ՝ Արամ Ենըքեանի ծախսով 25 ր. արժողութեամբ:

10) Սիմոնեան և Ղահրամանեան մագա-զինից նուէր եմ ստացել երեք հատ մետա-ղեայ սպսէ և հինգ հատ ջուր կախելու գոր-ծիք—վէշալկա—7 ր. 50 կ. արժողութեամբ:

11) Նուէր ստացել եմ մի ձեռք սպիտակ զգեստ՝ շուրջառ, փորուրար, բազպաններ, սարկաւագի ուրար եղբ. Արշ. և Գրիգ. Մելիք-Ղարագեօզեաններից՝ իրանց հանգ. հօր՝ Մուսաբէկի յիշատակին 237 ր. ար-ժողութեամբ:

12) Ստացել եմ նուէր Ս. Ղուլեանից 30 արշ. մահուդ սեղանի համար 45 ր. արժո-ղութեամբ:

13) Դարձեալ սեղանի համար ստացել եմ նուէր 24 արշ. մահուդ և մէկ հատ գորգ Ստ. Մանուէլեանից իր քոյր Սօֆիա Գէօր-գեանի միջոցով՝ 50 ր. արժողութեամբ:

14) Շինել եմ տուել երկու հատ դիա-սեղան և մի հատ ցինկի ղազաղ 45 ր. ար-ժողութեամբ, որի 40 ր. ստացել եմ Ցակ. Շահնազարեանից. 5 ր. ուրիշ նուէրներից եմ վճարել:

15) Կոմիտաս Մուրադեանից ստացել եմ մէկ հատ Թաւշապատ պատուանդան հաղոր-դութեան ժամանակ սկիհի տակ դնելու հա-մար՝ 7 ր. արժողութեամբ:

16) Շինել եմ տուել 8 հատ փայտեայ կե-րոններ՝ 8 ր. արժողութեամբ:

17) Այդ կերոնները մոմելու յանձն առաւ մոմավաճառութեան կրպակի կապալառու Դանդուրեանը, որի արժէքն է 20 ր.:

18) Շինել եմ տուել 4 հատ ընկոյզէ մեծ աշտանակներ իրանց փայտեայ և պղնձէ մոմակալներով՝ 44 ր. արժողութեամբ:

19) 4 փոքր փրաժէ աշտանակների հա-մար շինել եմ տուել նոյնպիսի 16 մոմա-կալներ եղբ. Բօզարջեանների հաշւով 10 ր. արժողութեամբ:

20) Գնել եմ նշխար գործելու համար մի հատ տիպար և նշտար 3 ր. արժողու-թեամբ:

21) Ստացել եմ նուէր Արշ. Թեւեանից $1/2$ դիւժին սրբիչ և 3 հատ շապիկ պատարա-գիչի համար, բոլորը մաքուր քաթանից, 31 ր. 50 կ. արժողութեամբ:

22) Եղբ. Միլօվների մագազինից ստացել եմ նուէր 64 արշ. դորոժկա 25 ր. արժո-ղութեամբ:

23) Եկեղեցու օծման օրը իմ կարգա-դրութեամբ բերած անօթների և աթոռների վարձ վճարել եմ Սևանովին 5 ր.:

24) Վճարել եմ իմ դպիր Ս. Յովհաննի-սեանին 10 ր. մի քանի անգամ ծխական ժողովի հրաւէրները ցրելու համար:

Այսպէս՝ մեր եկեղեցին ստացել է իմ՝ դէպքից օգտվելու ընդունակութեամբս 9310 ր. փողով և իրերով, որից 4710 ր. բացառապէս իմ ձեռքով: Այս 4710 րուբ-լուց 75 ր. անանուն նուէրներ են, որով-հետև ստացել եմ օրինակատարութիւնների ժամանակ և դրանցով մաս մաս հոգացել եմ վերոյիշեալ ծախսերը: Այս 75 ր. նուէրը մատեան չեմ մուծել կաշկանդող ձևականու-թիւնից ազատ մնալու համար, որպէսզի մեր եկեղեցին շուտ զարդարվի: Թերևս իբրան պ. Վարդապետեանին յայտնված 10 ր. այս նուէրներից է: Ցայտող-մոլորեց-ցուցիչը գիտէր ինչ է անում. պ. Վարդա-պետեանը կարծել է թէ դա նոր բան է, մեր հոգաբարձութիւնն էլ նոյնութեամբ տպել է, հարկ չը համարելով ինձանից բա-ցատրութիւն խնդրել:

Իսկ իմ աւ-քահանան, որ եկեղեցու շինու-թեան ընթացքում մատ մատի չէ խփել, որ գոնէ մի աւեղ բերէ, մէկ օր, երբ իրան դիմե-ցի, որ ինքն էլ իր ծխերից նուէրներ հաւաքէ, այսպէս յանդիմանեց ինձ բարեկամաբար. «Ես զարմանում եմ քեզ վրա, որ հոգաբար-ձութեան համար գլուխ ես կոտրում. քեզ ինչ. ինչպէս ուզում են, թող եկեղեցին բաց անեն»...

Այն պայմանները, որոնց մէջ ես ապրել և մաքառել եմ, եթէ նպաստաւոր լինէին, թող ներվի ինձ ասել—այդ լաւ գիտէ և ինքը պ. Վարդապետեանը և բոլոր մոլոր-ված բարեկամներս—ես կը կարողանայի ոչ թէ այդքան հաւաքել, այլ նոյնիսկ ամ-բողջ եկեղեցին շինել և դպրոցը ապահովել:

Սակայն ես այդ բաղդաւորներից չեմ ե-ղել: Եւ որքան անօգուտ ժամանակ և կեանք եմ սպառել. որքան նիւթական և բարոյական զոհողութիւններ եմ տուել ան-վերջ դաւերի ու մաքառումների մէջ:

Եւ ինչի համար:

Որովհետև չեմ ենթարկվել:

Ուրիշ ոչինչ:

Յովսէփ ք. Տէր-Պետրոսեան

ՍԽԱԼ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Մշակի» № 128-ի (1912 Թ.) առաջնորդո-ղը—«Ժամհարեան գիւղատնտեսական դըպ-րոցը», որ լոյս տեսաւ Հ. Առաքելեանի ստորագրութեամբ՝ մեզ վրա շատ տարօրինակ տպաւորութիւն թողեց. և դուրս է գալիս որ միևնոյն տպաւորութիւնն ստացել են շատ շատերը, որոնք միշտ համոզված են եղել Հ. Առաքելեանի հակառակ ուղղութեան մէջ վերոյիշեալ դպրոցի այն հարցում, որը վերաբերում է մայրենի լեզուին:

Հ. Առաքելեանը մեղադրում է այն ան-ձանց, որոնք շատ մեծ կարևորութիւն տալով պետական լեզուին մեր բոլոր դըպ-րոցներում նոյն նշանակութիւնը տալիս են և մայրենի լեզուին, իբր մի անհրաժեշտ գործօնի, որի միջոցով պիտի տարածել գիտութիւնը ժողովրդի մէջ՝ նրա մատչելի մայրենի լեզուով: Նա անուանում է նրանց մեր դրացի ազգերի հետ համերաշխութեան հակառակորդներ (?!), անուանելով նրանց horrebile dictu նեղ շովինիստներ, «տնաբոյս արմատականներ» (?!) և այլն:

Ինչումն է այդ մեղադրանքը, որը աւելի քան անարդար է, մանաւանդ որ այդ ան-ձինք, ինչպէս մեզ յայտնի է, պատկանում են հէնց «Մշակի» դաւանութեան կողմնա-կիցներին և աշխատակիցներին, որոնք երբէք չեն կարծում, որ Հ. Առաքելեանը «Ժամհա-րեան դպրոցի» հարցում կը լինի այն կար-ծիքին, որը նա յայտնեց իր առաջնորդողում:

Վիրաւորական է նրա վերաբերմունքը դէ-պի այն անձինք, որոնք մայրենի լեզուի դասաւանդութեան մասին տարրական գիւ-ղական դպրոցներում, որպիսին է՝ «Ժամ-հարեաններինը», ա) յայտնել են մանկավար-ժութեան մէջ ընդունված և սրբագործված մայրենի լեզուի կարևորութիւնը. բ) այն սկզբունքը, որը յայտնել էր նախկին երկ-րագործութեան մինիստր Երմոլովը՝ «Գիւ-ղատնտեսական տարրական դպրոցներում դասաւանդութիւնը պիտի մայրենի մատչե-լի լեզուով լինի», ինչպէս այդ բերված էր ներկայ տարվայ «Հօրիզոնում» Գիւղա-տնտեսի յօդուածում՝ Ժամհարեան դպրոցի առիթով. գ) Այն սկզբունքը, որ վերջերս Երրորդ Պետական Դումայն ընդունեց մայ-րենի լեզուի առիթով. դ) Վերջապէս վի-րաւորական է կ. Հ. Գիւղատնտեսական Ըն-կերութեանը, որը իր այս օրերս կայացած ընդհանուր ժողովում, համարեա միաձայն, որոշեց և դիմեց գրաւոր խնդիրքով Եղբ. Ժամհարեաններին փոխել դպրոցի ծրագրի մի երկու կէտերը, որպէսզի նա կարողա-նայ տալ այն արդիւնքը, որը ակնկալում են նրանք՝ ծախսելով շատ խոշոր գումար յօգուտ հայ գիւղացիութեանը: Ապա ուրեմն Հ. Առաքելեանի մեղադրանքը, ինչպէս վե-րև պարզաբանվեց, աւելի քան թէ ան-սպասելի է և անհիմն: Ընդհակառակը՝ եթէ յարուցված հարցին նայենք լրջօրէն և խորիմաստ կերպով, կը տեսնենք, որ մայ-րենի լեզուի անկեղծ և անշահասէր պաշտ-պանների հայեցակէտը տարրական գիւղա-տնտեսական և այլ գիտութիւն տարածելու գործում՝ երբէք չէ կարող մեղանչել ոչ համերաշխութեան գաղափարին դրացի ազ-գերի հետ, ոչ բացիօնալ մանկավարժու-թեան սկզբունքներին և այլն. նրանց ցան-կութիւնն այն է, որ իրագործվի արդիւնա-ւոր կերպով այն գաղափարը, որն յղացել են յայտնի բարեգործներ Եղբ. Ժամհարեան-ները՝ տարածել աւելի մեծ աջողութեամբ տգէտ հայ գիւղացիութեան մէջ գիւղատըն-տեսական յոյժ կարևոր տարրական գիտե-լիքներ, որը կարելի է միայն մայրենի մատչելի լեզուով անել:

Բժ. Բ. Աղասարեան

ԿՈՉ

Վանի Արարք Թաղի բազմաթիւ ազգա-բնակութեանը բարոյապէս օգտակար լինե-լու նպատակով և շատ մը առիթներով հան-րութեան կողմից ցուցուցած բարի վերա-բերմունքէն խրախուսուելով, ձեռնարկած ենք «Շահէն» գրադարան-ընթերցարանի բացման:

Այս պատճառով կոչ կընենք գիտակից հասարակութեան զանազան տարրերին, հե-ղինակներին, բարերարներին, հրատարա-կիչներին, խմբագրական ու կուլտուրական մարմիններին, գրավաճառներին և ուրիշ բարենպատակ հաստատութիւններին, որ-պէսզի մեր այս հանրանպաստ ձեռնարկին նպաստելու համար չը խնայեն իրենց ուժէ օժանդակութիւնը:

Կը խնդրենք միւս բոլոր թերթերին, որ արտատպեն մեր այս կոչը:

Արարքի «Շահէն» գր.-ընթերցարանի՝
Հանգանակիչ Ցանձնախումբ

Ց. Գ.—Եղած բոլոր նուէրները հետևեալ հասցէով պէտք է ղրկել. Վան, Արարք, «Շահէն» գրադարան-ընթերցարանին:

Նոյն

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ «Н. Вр.» հաստատապէս հաղոր-դում է, որ 4-րդ Պետական Դուման կը բացվի այս տարվայ նոյեմբերի 12-ին:

✦ Սիփէհդարի և պարսից կառավա-րութեան կռիւը շարունակվում է: Սի-փէհդարը շարունակում է մնալ Թէհ-րանում և ինտրիգաներով զբաղվել կա-բինէտի և բախտիարների դէմ:

✦ Թիւրքաց մամուլը ճնշված է երկու միապետների Բալտիական նա-ւահանգստում կայացրած տեսակցութիւ-նից, նախատեսելով ամեն տեսակ դըժ-բաղդութիւններ Թիւրքիայի համար այն համաձայնութիւններից, որ կարող են կապվել: Նոյնիսկ «Թանինը» կաս-կածում է Գերմանիայի բարեկամու-թիւնից:

✦ Վիէննայի լրագիրները սենսացիոն տեղեկութիւններ են տպում Թիւրքիա-յում կատարվող դէպքերի մասին: Իբր նոր յեղափոխութիւնը հեռու չէ: Եւ-րոպական Թիւրքիայում գտնվող բոլոր զօրքերը ապստամբվել են: Օֆիցէրները երդվել են կռւել արեան մինչև վեր-ջին կաթիլը իրանց պահանջների լու-ծումն ստանալու համար: Զինւորները ուրախութեամբ միանում են օֆիցէր-ներին:

✦ Թիւրք ապստամբ օֆիցէրների խմբերը ամենուրեք պրօպագանդա են մղում զօրքերի մէջ համատարած ապըս-տամբութիւն բանկեցնելու նպատակով: Շատ տեղերում զինւորները երդվում են չը կրակել իրանց եղբայրների վրա:

✦ Պետերբուրգում նոյնպէս ամե-նահաստատ աղբիւրից հեռագիր է ըս-տացվել, թէ Թիւրք-իտալական պատե-րազմը մօտ է իր վախճանին:

✦ Ալբանական ապստամբութիւնը համում է իր գագաթնակէտին: Օֆի-ցէրների մէջ սկսված ապստամբական շարժումները աւելի են ոյժ ու եռանդ տալիս ալբանացիներին, որոնք շարու-նակ գաղտնի ճանապարհով զէնք ու ռազմամթերք են ստանում մեծ քա-նակութեամբ:

✦ Երիտասարդ-Թիւրքերի կոմիտէ-տի անդամներից շատերը իրանց գլուխն ազատելու համար փախչում են Կ. Պոլսից արտասահման:

✦ «Մ. և Ա.» կուսակցութեան գըլ-խաւոր կոմիտէն վերստին փոխադրվեց Սալոնիկ:

✦ Միտրօվիցայի վրա 5000 մար-դով յարձակում գործեց Բոլէտինացը: Կատաղի կռւի մէջ Թիւրքերը կորցրին 200 մարդ: Ալբանները հրդեհելով գիւ-ղերը քաշվեցին լեռները:

✦ Բացի զինւորական մինիստրից հրաժարվեցին նաև Թալէաթ-բէյը և Հաջի-Ադիլը: Կ. Պոլսում դրութիւնը յուզալի է: Պատահական կրակոցները ազգաբնակութեանը ձգում են ահ ու սարսափի մէջ:

✦ Ապստամբ ալբանները մեծ խըմ-բերով դիմում են Իփէկի, Դիակօվօյի, Մալէսիայի և Դիբրի վրա: Սպասվում են արիւնահեղ ճակատամարտեր:

✦ Բալտիական նաւահանգստում միա-պետների տեսակցութեան միջոցին, ինչ-պէս ասում են, դրվել է ռուսաֆրանսեան դաշ-նակցութեան պետութիւնների մերձեց-ման հիմունք ռուսաֆրանսեան համաձայ-նութեան հետ: Վճիռ է կայացված Թիւրք-իտալական պատերազմի և Բալ-կանների «status quo»-ի առիթով: Կայսրների տեսակցութիւնից յետոյ խոշոր նշանակութիւն տրվում է Պե-տերբուրգի ֆրանսիական դեսպանի այ-ցելութեանը Կոկօվցէվին:

✦ Պուանկարէն Պետերբուրգ կը գայ օգ. 7-ին: 8-ին և 9-ին տեղի կունենան խորհրդակցութիւններ արտաքին գոր-ծերի մինիստր Սազօնովի հետ: 10-ին ընդունելութիւն կը լինի Պետերհօֆում: Ցետոյ Պուանկարէն Լուի և Իզվոլսկիի հետ միասին կայցելէ Մոսկվա և կը մեկնէ ծովով Ֆրանսիա:

✦ Ֆրանսիան և Իտալիան մշակում են ընդունելի պայմաններ Թիւրք-իտա-լական պատերազմը վերջացնելու հա-մար:

✦ Պարիզում պօստային ծառայող-ները 50,000 ֆրանկ նուիրեցին գոր-ծաթող բանւորներին:

✦ Ցուլիսի 1-ից Պետերբուրգում գործադրվելու են փորձի համար բան-տային նոր կանոններ, որոնք վերջում կուղարկվեն Ռուսաստանի բոլոր բան-տերին:

✦ Գերմանական կառավարութիւնը մերժեց Կոստէվիչի միջնորդութիւնը՝ որ նրան ազատութիւն տրվի ազնիւ խօսքի հիման վրա:

✦ Հարաւ-արևելեան երկաթուղու Մօրդօվօ կայարանում կոմս Օրլով-Դա-ւիդօվի կալուածքում ներքնապահես-տի մէջ գիշերը պատահած հրդեհից ծխի մէջ մնացին 300 բանւոր: Կրակին զոհվեցին 70 հոգի, իսկ աւելի քան 200 հոգին ստացան այրուածքներ:

✦ Ռուսաստանը Բէլգիայի հետ պայմանաւորվում է փոխառութիւն տալու Չինաստանին:

✦ Ցոկոհամայից հեռագրում են, որ Տանշաօյը մեկնում է Ամերիկա փոխա-ռութեան հարցի մասին բանակցելու համար:

✦ Շանսի նահանգի բազմաթիւ կէ-տերում զինւորական ապստամբու-թիւններ են:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

27 յունիսի

ՑԵՏԻՆԻԷ: Դեսպան Արսենիէվը մեկնեց իր պաշտօնատեղին՝ Երիտանիա:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Դատաստանական պալատը դատապարտեց բանւորական «Дѣло Жизни» թերթի խմբագիր Մօրոզովին՝ 4, և Պրօնին՝ 2 տարով բանտարկութեան, և Կաֆէլմանի «Պետական Դումա» բրօշիւրի հրատարա-կութեան համար $1\frac{1}{2}$ տարով բանտարկու-թեան առանձին:

Մինիստրների խորհուրդը Թոյլատրեց յընթացս 1912—1913 Թւերին պետութեան մէջ գործածութեան հանել 73 միլիօն պուդ շաքար ընդհանուր արտադրվելի 94 միլիօն պուդից:

Մինիստրների խորհուրդը որոշեց՝ համա-ձայն Կովկասի Փոխարքայի առաջադրու-թեան՝ երկարել ուժեղացված պահպանու-թեան ժամանակաշրջանը.—Բագուի քաղա-քապետութեան մէջ վեց ամսով, և երկարել Փոխարքային տրված լիազօրութիւնները Կասպից ծովի ամբողջ առևտրական նաւատորմի վերաբերութեամբ:

Կարսի շրջանի զինւորական նահանգա-պետ ֆօն-Պարկաուն դառնում է հեծելազօ-րի գեներալ և արձակվում է պաշտօնից հիւանդութեան պատճառով՝ համազգեստը կրելու և կենսաթոշակ ստանալու իրաւուն-քով:

Համաձայն հեռագրական տեղեկութիւն-ների՝ մինչև երէկ Ռուսաստանում հացի բերքը ներկայանում է այսպէս. աշնանա-ցանը միջինից բարձր է. աշնանացան հա-ճարը մօտենում է լաւին. գարնանացանը միանգամայն բաւարար է. առհասարակ աշնանացանը լաւացաւ կենտրոնում, հիւ-սիսում և հիւսիս արևմուտքում, վատացաւ արևմուտքում և հարաւ-արևելքում. գար-նանացանը լաւացաւ կենտրոնում, վատա-ցաւ հարաւ-արևելքում:

ՆՕՎՕՉԵՐԿԱՍԿ: Գնացքի տակ ընկաւ ռուս-ճապօնական պատերազմի հերոս պօդ-եսաուլ Ժիվոտկովը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ,
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամա-նակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստային գնացքը № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կա-րևորութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Արագ գնացքը № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում 8 ժ. 58 ր. առ.: Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 59 ցեր., Բա-թում 11 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարևորու-թիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայ-լօվօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ պօստային գնացքը № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպոլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջ-միածին 4 ժամ 40 րոպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախի-ջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{78}/_{79}$ (մի-այն II և III կարգի վագոններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդ-րօպոլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ու-լուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րոպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէք-սանդրօպոլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ.—մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր., մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 56 ր. եր., Պօստային գնացքը № 3—8 ժ. 56 ր. առ.: Մար-դատար գնացքը № 5—5 ժ. 51 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—4 ժ. 56 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—9 ժ. 18 ր. առ.: Պօստային գնացքը № 4—11 ժ. 15 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 6—1 ժ. 59 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 40 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստ. գնացքը № $^{72}/_{73}$—7 ժ. 26 ր. առ., մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—8 ժ. 33 ր. եր.: Մարդ.-ապ-րանքատար գնացքը № $^{80}/_{81}$—12 ժ. 48 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 8 ր. առ., մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—9 ժ. 8 ր. երեկոյեան:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համալի Մալախաբերը

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

ԳԻՆՆ Է 30 ԿՕՊ.

(Ծանապարհածախքով՝ 38 կօպ.)

Այս գրքի վաճառումից գոյացելիք գումար յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆօնդին:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ", կամ Tifl s, Rédaction du journal arménien „Mschak".

ԵԱԼՏԱՅԻ հայոց եկեղեցական-ծխական միդասեան երկ-սեռ ուսումնարանի համար պահանջվում է

ՄԻ ՑԵՆՋԱՒՈՐ ԱԽԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Գէօրգեան ճեմարանաւարտ, կամ փորձառու թեմականաւարտ և կամ պետական սեմինա-րիաւարտ, որ աւանդելու է կրօն, հայոց լեզու, երգեցողութիւն, կազմելու է եկեղեցու համար երգեցիկ խումբ: Ռոճիկն է 720 րուբլի և այլ ոչինչ:

ՄԻ ՑԵՆՋԱՒՈՐ ՓՈՐՁԱՌՈՒ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

պետական միջնակարգ գիմնազիաւարտ, դպրոցաւարտ, որ աւանդելու է ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն, ձեռագործ և այլ առարկաներ: Ռոճիկը հէնց միայն 500 ր.: Սրանց հա-մար պահանջվում է բացի ուսումնաւարտման վկայականներից դիրեկցիայի ներկայաց-նելու համար նաև քաղաքական իշխանութիւնից անձի բարեկրթութեան վկայական:

Դիմել՝ Ялта. Почт. ящ. № 149. Предсѣдателю попечительства арманскаго учили-ща М. И. Асатуріану.

Նախագահ հոգաբարձութեան՝ Մ. Ասատուրեան

474. 2—1

(օ. մ.)

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.